

FLÁMSKA APOKALYPSA

Flámska apokalypsa bola vyrobená okolo r. 1400-1410 neznámym umelcom. Jej význam spočíva v sprostredkovaní flámskeho stredovekého výtvarného cítenia a myslenia. Z pohľadu štýlu predstavuje vrchol van-dyckovského realizmu. Motívy stoviek miniatúr nemajú obdobu v inej umeleckej tradícii. Vizionársky charakter a záhadná atmosféra každej maľby dokonale dopĺňajú text.

SCÉNY ZO ŽIVOTA SV. JÁNA

Apoštol Ján bol Zebedeovým synom. Spolu s bratom Jakubom a Petrom patril k malej skupinke Ježišových apoštolov, ktorí sa stali svedkami udalostí, ako bolo Vzkriesenie Jairovej dcéry a predovšetkým Premena Pána a Agónia v Getsemanskej záhrade. Je autorom štvrtého evanjelia, Zjavenia a troch epištol. Po Kristovom vzkriesení sa Ján ujal Panny Márie, ako mu prikázal Ježiš na kríži. Bol medzi prvými svedkami zmŕtvychvstalého Krista, zúčastňoval sa na Petrových kázňach a bol aj pri jeho zatknutí. Neskôr sa usadil v Efeze. Jeho pobyt sa ostrove Patmos mohol byť podľa niektorých bádateľov skôr misijnou cestou ako vyhnanstvom. Zrejme zomrel prirodzenou smrťou vo vysokom veku, hoci legenda mu pripisuje smrť mučenícku. Stalo sa tak koncom 1.st.

Sv. Ján je zobrazovaný dvoma spôsobmi:

- 1.**Ako apoštol**, mladý, pôvabný a trocha zženštilý, bez fúzov, s typickými vlnitými svetlými vlasmi.
- 2.**Ako evanjelista**, starý a s bielou bradou.

Naratívne zobrazenia:

1.**Mučeníctvo sv. Jána ponoreného do kotla s vreľým olejom.** Podľa Zlatej legendy, napísanej v 13.st., bol apoštol Ján pri prenasledovaní kresťanov počas vlády cisára Domitiana odsúdený k smrti v kotle s vreľým olejom a zázračne sa vynoril so zdravou kožou a omladený. Je zobrazovaný, ako sedí nahý v kotle s rukami zvyčajne zopätými v modlitbe, zatiaľ čo kati mechmi rozduchávajú oheň a naberačkou mu polievajú hlavu olejom. Scéne prizerá cisár a senátori. Údajným miestom udalosti je Kaplnka San Giovanni in Olio za Latinskou branou v Ríme.

2.**Sv. Ján na ostrove Patmos.** Apoštol Ján je zvyčajne zobrazovaný, ako sústredene píše v skalnatej pustatine. Orol, symbol jeho inšpirácie a súčasne atribút, sa nachádza v jeho blízkosti, niekedy má na krku zavesený kalamár v podobe rožka. Hore býva zobrazená Jánova vízia Panny Márie s korunou hviezd okolo hlavy, držiacej Jezuliatko.

3.**Vzkriesenie Drusiany.** Príbeh z obdobia po smrti cisára Domitiana je zachytený v Zlatej legende. Po návrate z Ríma do Efezu stretol sv. Ján pohrebný sprievod s Drusiannou, ktorá patrila k jeho nasledovníckam a chcela ho pred smrťou uvidieť. Ján sprievod zastavil a prikázal mŕtvej vstať, odísť do domu a pripraviť mu jedlo, aby dokázal zázrak vzkriesenia. Ďalším motívom je zobrazenie Drusiany sadajúcej si v rakve alebo neskôršie vítajúcej Jána vo svojom dome.

4.**Ján premieňa prúty a okruhliaky v zlato a drahé kamene.** Podľa legendy žiaci efezského asketického filozofa rozbili na kúsky drahokamy, aby demonštrovali svoje pohrdanie svetským majetkom. Ján ich pokarhal, že ich nepredali a zisk z predaja nerozdali chudobným. Keď Ján zázrakom spojil triesť späť na zlaté kamene, mládenci sa obrátili na kresťanstvo. Mládenci kamene predali a zisk rozdelili. Keď potom svoj

milosrdný čin oľutovali, Ján premenil na zlato a drahé kamene prúty a okruhliaky, ale varoval ich, že ak ich prijmú, nezískajú nebeskú odmenu. Mládenci sú zobrazení, ako stoja pred Jánom so svojimi drahými kameňmi a zlatými prútmi.

5.Ján pije z otráveného kalicha. Podľa legendy kňaz Dianinho chrámu v Efeze dal Jánovi vypiť kalich s jedom ako skúšku jeho viery v Krista. Dvaja odsúdenci pred ním jed vypili a zomreli. Ján skúšku prežil a vzkriesil navyše aj obidvoch mŕtvych. Od stredoveku má tento emblém symbolický význam. Kalich symbolizuje kresťanskú vieru s had Satana. Legenda je dôležitá ako prameň Jánovho atribútu, kalicha s hadom.

6.Smrť a nanebovstúpenie sv. Jána. Podľa legendy si Ján vykopal vlastný hrob v tvare kríža a je dokonca zobrazovaný, ako doň vstupuje sledovaný svojimi nasledovníkmi. Pri jeho nanebovstúpení ho očakávajú postavy Krista, Panny Márie, apoštol Pavol a Peter.

7.Ján v spoločnosti apoštola Petra a Jakuba Staršieho v scéne Premenenie Pána. Všetci traja učeníci skrývajú tváre pred žiarou zázraku.

8.Ján počas poslednej večere sa opiera hlavou o prsia Ježiša.

9.Ján v agónii v Getsemanskej záhrade. Spolu s Jakubom Starším a Petrom spia na Olivovej hore.

10.Ján v námetoch Bičovanie, Ukrižovanie, Snímanie z kríža, Oplakávanie, Pieta, Ukladanie do hrobu.

11.Ján svedkom smrti a nanebovzatia Panny Márie.

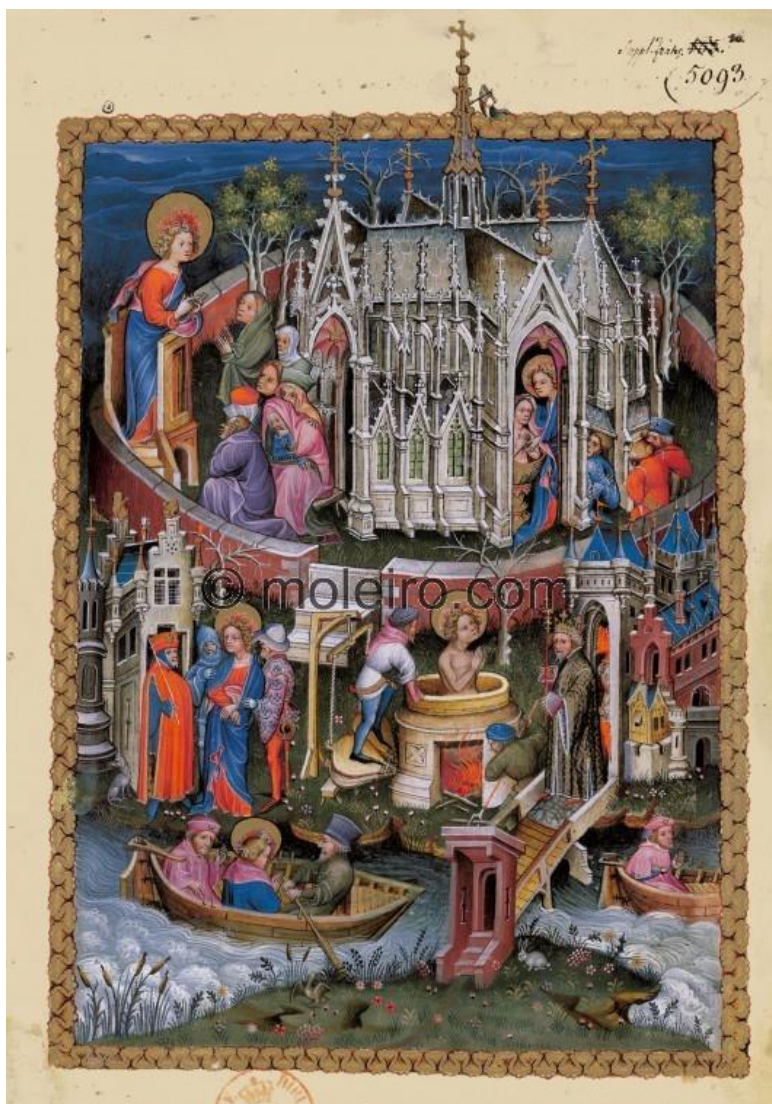
Motta k námetom:

1.Z Apoštolského vyznania viery: „**Passus sub Pontio Pilato**“ (Trpel pod Pilátom)

2.Z Evanjelia podľa Jána (1,1): „**In principio erat Verbum**“ (Na počiatku bolo slovo)

3.Zo Zjavenia Jána (22,2): „**Lignum vitae affereus fructus**“ (Strom života prinášajúci ovocie)

Scény zo života sv. Jána: Miniatúra zobrazuje rôzne epizódy zo života sv. Jána pred odchodom na ostrov Patmos. V ľavom hornom rohu Ján stojí na kazateľnici a káže skupine žien, za ženami sa týči gotický kostol. Vpravo v otvorenom bočnom vchode kostola Ján krstí Drusianu. Krst sleduje skupina troch neveriacich zvedov. Vľavo v spodnej časti pred hradbami prijíma Ján prokonzula s dvoma strážcami. Prokonzul drží na znak svojho úradu palicu. Za prokonzulom je úzka stavba so štyrmi malými nárožnými arkiermi. Na vrchole stupňovitého štítu budovy sedia dva zlaté levy, ktoré pravdepodobne symbolizujú silu Rímskej ríše. Pri múre sedí pes s odvrátenou hlavou, ktorý je zrejme symbolom pohana. Ďalšia scéna zobrazuje sv. Jána prepravovaného loďou do Ríma. V Ríme pri Latinskej bráne čaká cisár Domitian, ktorý prikázal Jána hodiť do kotla s vriacim olejom. Sluha prikladá drevo pod kotol, ďalší dýcha dvomi mechmi do ohňa. Apoštol Ján pokojne spína ruky v modlitbe. V pravej časti scény stojaci Domitian vyhostuje Jána na ostrov Patmos. V pravom spodnom rohu vidieť iba časť lode s kormidelníkom smerujúcim k Patmosu. Veslica s plochým dnom je rovnakej konštrukcie ako prvá loď smerujúca do Ríma. Popredie je posiate kvetinami a trstím a sedí tu králik a vták. Na všetkých piatich zobrazeniach tejto fólie má Ján svetlé, kučeravé vlasy a svätožiaru z lešteného zlata.

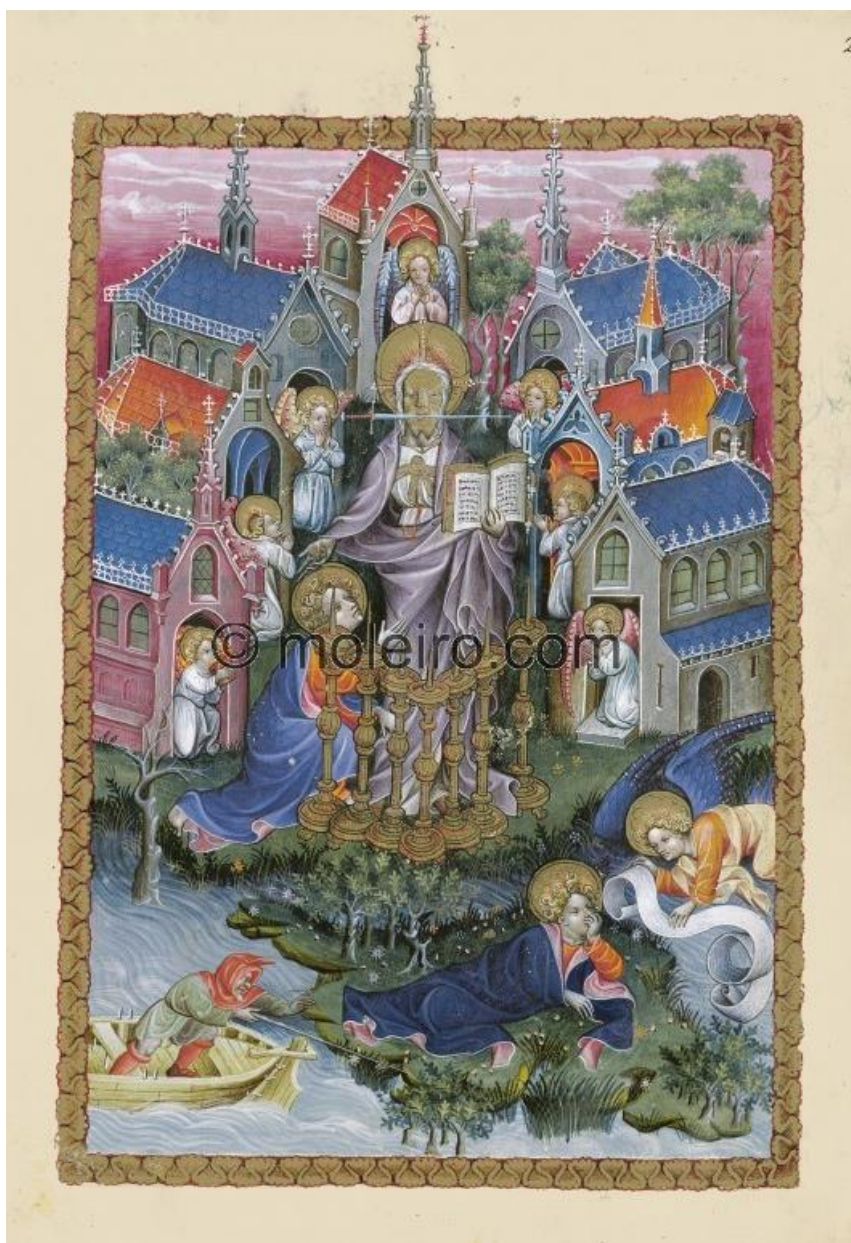

Scény zo života sv. Jána (Flámska apokalypsa, 1400)

SEDEM SVIETNIKOV. ROZKAZ NAPÍSAŤ KNIHU

(1,9-20). **Ja, Ján, váš brat a spoločník v súžení** (v prenasledovaní pre vieru), **kráľovstve** (v nádeji na kráľovstvo Božie a večný život) **i vo vytrvalosti v Ježišovi** (nestačí mystické spojenie s Ježišom Kristom, ale je potrebná aktívna vytrvalosť kresťana), **bol som pre slovo Božie a Ježišovo svedectvo na ostrove Patmos** (niektorí komentátori sa domnievajú, že pobyt nebol väzením, ale misiou; podľa iných bol pobyt inšpirovaný túžbou poznať Božie tajomstvo). **V deň Pána** (v nedeľu; v prvokresťanských časoch sa Ježišovo zmŕtvychvstanie slávilo každý týždeň) **bol som vo vytržení ducha** (inšpiráciou, v duchu; duševný stav nie chorobný ani umelo vyvolaný) **a počul som za sebou mohutný hlas** (anjela zvestovateľa), **ako hlas trúby: Čo vidíš, napíš do knihy, a pošli siedmim cirkevným zborom do Efezu, Smyrny, Pergamonu, Tyatiry, Sárd, Filadelfie a do Laodikey. Nato som sa obrátil, aby som pozoroval hlas, ktorý hovoril so mnou. A keď som sa obrátil, uzrel som sedem svietnikov** (kresťanské zbory, nositelia svetla - evanjelia; odkaz na sedemramenný svietnik už neexistujúceho jeruzalemského chrámu alebo na sedemramenný svietnik stánku zmluvy) **a uprostred nich bol niekto ako Syn človeka** (Ježišov titul). **Bol oblečený do plášťa** (gréč. poderes = rúcho až po zem; zodpovedalo mu veľkňazské rúcho me'íl) **a na prsiach opásaný zlatým pásom** (ďalší odkaz na kňazskú hodnosť; podľa *Ireneu Lyonského*, †200, odkaz na kráľovskú hodnosť; podľa Bousseta, †1920, odkaz na zlatý pás kráľov v 1Machabejských 10,89). **Jeho vlasy boli ako biela vlna, ako sneh** (čistota a sláva nebeskej bytosti; odkaz na Daniela 7,9), **oči ako ohnivý plameň** (vševidúcnosť), **nohy mal podobné lesklému kovu** (symbol nemeniteľnosti), **rozžeravenému v peci a hlas mal ako hučanie mnohých vôd** (velebnosť; obraz hrozivého Krista v sudcovskej funkcii; podobne 14.kapitola: *Baránok vyhlasuje súd nad nepriateľmi*; 19.kapitola: *Oslava Boha pred pliahami*). **V pravej ruke držal sedem hviezd** (držať v ruke = výraz moci; Kristus ako pán nad kresťanskými zbormi - hviezdami; symbolické vyjadrenie, nie obraz), **z úst mu vychádzal dvojsečný meč** (symbol sudcovskej moci) **a tvár mal ako slnko, keď svieti v plnej sile. Keď som ho uvidel, padol som mu k nohám ako mŕtvy. On položil na mňa svoju pravicu a povedal: „Neboj sa** (zjavovateľská formula)! **Ja som Prvý a Posledný** (skôr stav preexistencie a postexistencie) **a Živý** (život dávajúci; zdroj života). **Bol som mŕtvy** (odkaz na golgotskú udalosť), **a hľa, žijem na veky vekov a mám kľúče od smrti a podsvetia** (podľa židovských predstáv kľúče od hádu mal iba Boh). **Napíš teda, čo si videl: čo je a čo sa má stať potom. Tajomstvo siedmich hviezd, ktoré si videl po mojej pravici, a siedmich zlatých svietnikov je toto: sedem hviezd sú anjeli siedmich cirkví** (gréč. angelloi – „poslovia“; podľa jedných ochránni anjeli kresťanských zborov, podľa iných podriadení služobníci zo synagogálnych zhromaždení alebo podriadení služobníci, ktorým sú listy určené a majú ich v kresťanskom zhromaždení prečítať, podľa ďalších - biskupi; nie je však jasné či v Jánových časoch okolo 70.roku existoval monarchický episkopát, ale mohlo ísť aj o akéhokoľvek činiteľa, ktorý mal vedúce postavenie a jednou z jeho úloh bol styk s apoštolom Jánom) **a sedem svietnikov je sedem cirkví** (pre nás ťažko zrozumiteľný obraz, navyše štylisticky nie celkom správny, bol zrejme dobre zrozumiteľný čitateľom).

Sv. Ján na ostrove Patmos. Videnie Krista a sedem svietnikov: V ľavom spodnom rohu kormidelník v červenej kapucni a červených zrolovaných pančuchách vyložil sv. Jána na ostrove Patmos a bidlom odtláča loď od brehu. Plavidlo má presne rovnakú konštrukciu ako lode na predošlých miniatúrach. V pravom dolnom rohu je zobrazený sv. Ján na ostrove. Leží na zemi a zamyslene hľadá na anjela, vznášajúceho sa nad ním s prázdny zvitkom v rukách. V strede miniatúry stojí Kristus s bielymi vlasmi (1,14) a zlatou tvárou (1,16). Má krížovú svätožiaru, v ústach drží dlhý meč, v ľavej ruke otvorenú knihu a na dlani pravej ruky sedem drobných, sotva postrehnuteľných hviezd (1,16). Obklopuje ho sedem vysokých svietnikov bez sviec (1,20). Naľavo od Krista kľací sv. Ján a dvíha k nemu tvár (1,12). Sedem gotických kostolov, symbolizujúcich sedem kresťanských zborov, v polkruhu obkolesuje Kristovu postavu. Pred chrámami stojí sedem anjelov (1,20). Ich krídla majú podobu pávích pier.

(1,9-20. Sedem svietnikov.). **Sv. Ján na ostrove Patmos. Videnie Krista a sedem svietnikov** (Flámska apokalypsa, 1400)

LISTY CIRKVI DO EFEZU, SMYRNY, PERGAMONU A TYATIRY

(2,1-7). **Anjelovi efezskej cirkvi napíš:** Toto hovorí ten, čo drží sedem hviezd vo svojej pravici (obraz všemocného Syna človeka), ktorý prechádza medzi siedmimi zlatými svietnikmi (hoci neviditeľný, je v cirkvi prítomný): **Poznám tvoje skutky a tvoju námahu** (oslovovanie „ty“ v štýle perzských listov nevylučuje určenie listu celému zboru) **a vytrvalosť a viem, že nemôžeš zniesť zlých.** Skúšal si tých, čo hovoria, že sú apoštolmi (podrobili v zbore tých, čo prišli noví do zboru; zrejme *nikolatiti*), **a nie sú, a zistil si, že sú luhári** (ich náuky neboli inšpirované Kristom, ale išlo iba o vlastné výmysly). **Si vytrvalý, veľa si zniesol** (nevieme presne o aké príkorie išlo) **pre moje meno a neochabol si.** Mám však proti tebe to, **že si zanechal prvotnú lásku.** Preto si spomeň, odkiaľ si padol, **rob pokánie a konaj ako prv** (nie slová, ale skutky určovali pôvodnú kvalitu kresťanského zboru). **Ak nie, prídem na teba a pohnem tvoj svietnik z jeho miesta** (obraz prísneho nebeského súdu; svietnik = kresťanská obec kontrolovaná samotným Kristom; z histórie vieme, že efezský zbor bol zničený), **ak nebudeš robiť pokánie.** **To máš k dobru, že nenávidíš skutky nikolaitov, ktorých i ja nenávidím.** Kto má uši nech počúva, **čo Duch hovorí cirkvám** (posolstvo určené všetkým, nielen zborom). **Tomu, kto zvíťazí, dám jesť zo stromu života** (symbol nesmrteľnosti a Božieho života, ktorý je určený iba tým, čo zvíťazili v boji nad zlom), **ktorý je v Božskom raji.**

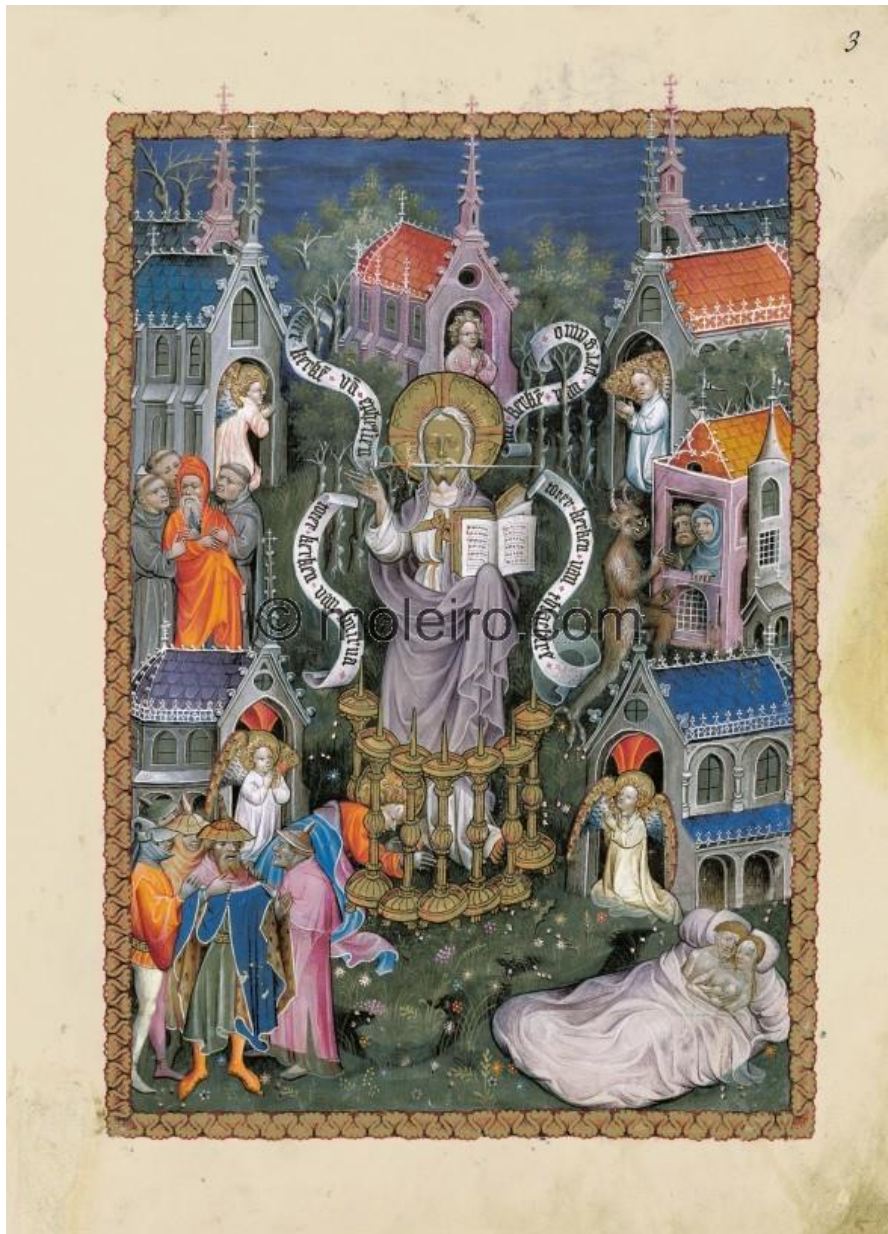
(2,8-11). **Anjelovi smyrenskej cirkvi napíš:** Toto hovorí Prvý a Posledný (starozákonný Boží prívlastok), **ten, čo bol mŕtvy a ožil** (odkaz na Ježišovo ukrižovanie a zmŕtvychvstanie; odkaz na Izaiáša 44,6). **Poznám tvoje súženie aj tvoju chudobu, ale si bohatý, i rúhanie** (gréc. ánoígeís blasfemías = rúhanie, kliatby) **tých, ktorí hovoria o sebe, že sú Židmi, ale nie sú** (dôraz na pravý izraelizmus naznačuje, že apokalyptik je židokresťan), **ale sú synagógou Satana** (iba kresťania vyznávajúci zmŕtvychvstanie Ježiša Krista sú pravými dedičmi starozákonných prorociev; podobne List tyatirkej cirkvi). **Neboj sa toho, čo máš trpieť.** Hľa, **diabol niektorých z vás má uvrhnúť do väzenia, aby ste boli skúšaní; a budete desať dní v súžení** (desať v zmysle krátkosti a vymedzenia doby). **Buď verný do smrti a dám ti veniec života** (pravoverní sa budú podieľať na prvom vzkriesení ešte pred posledným súdom). **Kto zvíťazí, tomu druhá smrť neublíži** (večné, definitívne zatratenie, nasledujúce po poslednom súde).

(2,12-17). **Anjelovi pergamskej cirkvi napíš:** Toto hovorí ten, čo má dvojsečný meč (obraz vševládneho Krista): **Viem, kde bývaš; tam, kde je trón satana** (mesto Pergamon ako sídlo pohanských kultov, predovšetkým Diov a Asklepiov kult a starý pergamonský kult cisárov). **No pridŕžaš sa môjho mena a nezaprel si vieru vo mňa ani v dňoch Antipasa, môjho svedka, ktorého zabili u vás, kde býva satan** (odkaz na biskupa a mučenika Antipasa z Pergamonu, upáleného r. 92). **Mám však niečo** (gréc. oligon = máličko) **proti tebe: že máš takých, čo sa pridŕžajú Balaámovho učenia, ktorý učil Balaka dávať pohoršenie synom Izraela** (odkaz na Numeri 22-24), **jesť mäso obetované modlám a smilniť** (v biblickom jazyku smilstvo ako sprenevera pravému Bohu, čiže modloslužba). **Tak aj takých, čo sa pridŕžajú nikolaitov** (známi liberálnym vzťahom k modlárstvu). **Preto rob pokánie.** **Ak nie, prídem po teba čoskoro a budem s nimi bojovať mečom mojich úst.** Kto má uši, nech počúva (má dar rozumieť), **čo hovorí Duch cirkvám:** **Tomu, kto zvíťazí, dám zo skrytej manny** (nebeský pokrm, životodarný duchovný pokrm ako náprotivok mäsa obetovaného modlám) **a dám mu biely kamienok** (zrejme znamenie, podľa ktorého môže byť niekto prijatý do Božieho kráľovstva; podobne Izaiáš 62,2; 65,15) **a na kamienku napísané nové** (kvalitatívna novosť v znamení čistoty, dobroty, trvácnosti, dokonalosti) **meno, ktoré nepozná nik, iba ten, čo ho dostane** (nové meno vo sviatosti krstu; amulet s menom Ježiša odkazujúci na záchranu; možno odkaz na biele a čierne kamene používané v staroveku pri súde).

(2,18-29). **Anjelovi tyatirskej cirkvi napíš:** Toto hovorí Boží Syn, ktorý má oči ako plameň ohňa (vševidúcnosť) **a jeho nohy sú podobné kovu chalkolibanon** (zrejme

mimoriadne vzácna zmiešanina zlata, alebo čistá meď; opis Syna človeka; podobne 1.kapitola: *Sedem svietnikov*). **Poznám tvoje skutky, tvoju lásku, vieru, službu a vytrvalosť aj tvoje posledné skutky hojnejšie než prvé** (mravný rast zboru). **Ale to mám proti tebe** (gréc. kata soy; v niektorých rukopisoch výraz oliga = máličko, ktorý zjemňuje význam; v iných výraz polla, poly = mnoho, ktorý význam zvyšuje), **že trpíš ženu Jezabel** (symbol starozákonnej modloslužby v odkaze na 1Kráľov 16.31, 2Kráľov 9.22; konkrétna nemravná žena zboru; netreba predpokladať, že išlo o biskupovu ženu, ktorá mala naňho zlý vplyv, mohlo ísť o jednu ženu zo zboru), **ktorá hovorí, že je prorokyňa, a učí a zvádza mojich služobníkov, aby smilnili** (porušovali vernosť Bohu) **a jedli mäso obetované modlám. A dal som jej čas, aby robila pokánie; ale nechce sa kajať zo svojho smilstva. Hľa, vrhnem ju na lôžko bolesti** (trest za pohlavnú neviazanosť i náboženský zvod) **a tých, čo s ňou cudzoložia, do veľkého súženia, ak nebudú robiť pokánie z jej skutkov. Jej deti** (potomstvo; trest zrejme postihne deti falošnej prorokyne, nie jej prívržencov) **pobijem smrťou** (v odkaze na Ezechiela 33,27 mohlo byť potomstvo vykynuté morom) **a všetky cirkvi spoznajú, že ja skúmam vnútro** (gréc. nefroys = dosl. obličky; v Starom zákone slovný obrat „skúmať obličky“ = skúmať najtajnejšie vnútro; v Novom zákone slovný obrat iba na tomto mieste) **i srdce, a každému z vás odplatím podľa vašich skutkov. Vám ostatným v Tyatire, všetkým, čo sa nepridávajú tohto (bludného) učenia, ktorí nepoznali, ako hovoria satanove hlbiny, hovorím: Nekladím na vás iné bremeno** (napr. exkomunikovať iných členov zboru okrem Jezabel). **Len sa držte toho, čo máte, kým neprídem** (kresťania sa majú pridržať iba príkazmi dohodnutými na apoštolskom konvente v Jeruzaleme). **Kto zvíťazí a až do konca zachová moje skutky, dám mu moc nad národmi** (spolupodieľanie sa na sudcovskej Božej moci) **a bude nad nimi panovať žezlom železným a rozbijú sa ako hrnce hlinené** (nemožnosť opätovného reštaurovania), **ako som ju (moc) aj ja dostal od svojho Otca, a dám mu rannú hviezdu** (ťažko vysvetliteľný výraz: Kristus ako ranná hviezda; večný život v spoločnosti Krista; zornička Venuša ako symbol rímskej moci; koniec noci ako symbolu zla; podobne 22.kapitola: *Kristus potvrdzuje obsah zjavenia*). **Kto má uši, nech počúva** (kto má dar rozumieť), **čo Duch hovorí cirkvám**.

Listy cirkvi do Efezu, Smyrny, Pergamu a Tyatiry: Kristus stojí za siedmimi svietnikmi, v pravici drží sedem hviezd, v ľavej ruke otvorenú Knihu života. Napravo od neho kľáčí sv. Ján. Kristus je obklopený siedmimi gotickými kostolmi a jednou svetskou budovou, v ľavo dole sa nachádza kostol Smyrny. Muž v červenom kabátci a dvojfarebných pančuchách stojaci chrbtom k okraju miniatúry sa dohaduje so skupinou Židov. Sú identifikovaní podľa špicatých pokrývok hlavy. Zobrazenie odkazuje na verš (2,9: „Znám tvoje súženie a chudobu...i ruhanie ľudí, ktorí o sebe hovoria, že sú Židia, a nie sú“). V pravom dolnom rohu sa nachádza kostol Tyatiry, pred ním leží pár v posteli. Dvojica symbolizuje chlipnosť a bohorúhačstvo, ktoré v zbore šíri falošná prorokyňa Jezabel (2,20). Vpravo nad chrámom Tyatiry stojí kostol Pergamonu. Dve postavy vyzerajú z brány, pred ktorou káže Satan. Zobrazenie odkazuje na verš (2,3: „Viem, kde bývaš: tam, kde je trón satanov“).

(1,12. Sedem svietnikov. 2,1-29. Listy kresťanským zborom). **Sedem svietnikov. Listy cirkvi do Efezu, Smyrny, Pergamu a Tyatiry** (Flámska apokalypsa, 1400)

LISTY CIRKVI DO SÁRD, FILADELFIE A LAODICEY

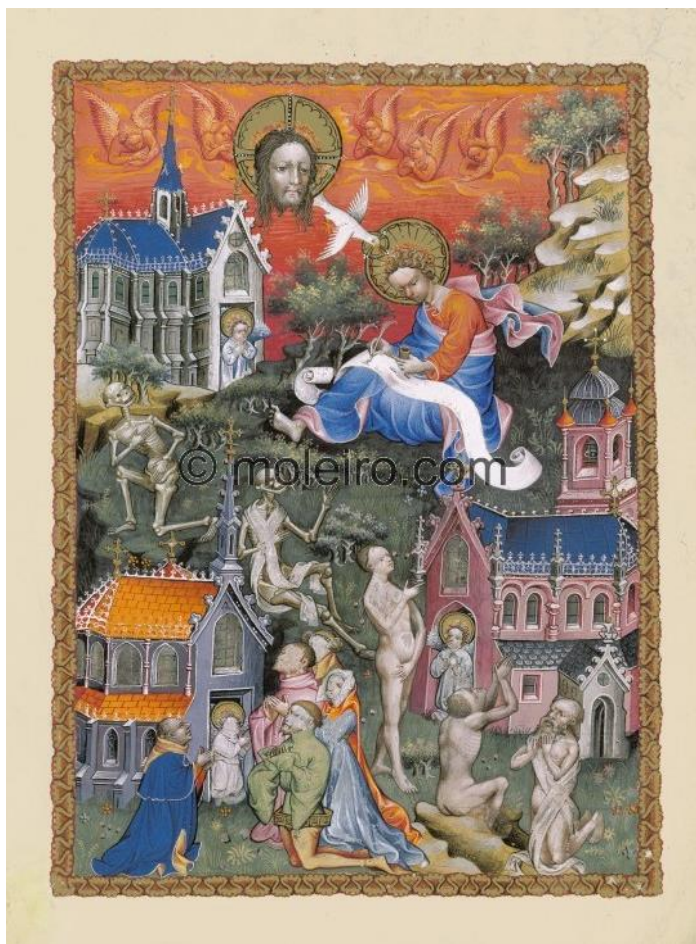
(3,1-6). **Anjelovi sardskej cirkvi napíš:** Toto hovorí Ten, čo má sedem Božích duchov a sedem hviezd (podobne 2.kapitola: *List efezskej cirkvi*): **Poznám tvoje skutky; že máš meno, akoby si žil, ale si mŕtvy** (zbor je slabý a vymiera). **Bdej a posilňuj, čo ešte ostalo a už malo zomrieť.** Lebo tvoje skutky nenachádzam dokonalé pred mojím Bohom. Preto si spomeň, ako si prijal a počul, zachovávaj to a rob pokánie. Lebo ak nebudeš bdieť, prídem ako zlodej, a ani nezvieš, v ktorú hodinu prídem po teba (podobne Matúš 24,43 > Lukáš 12,39; 16.kapitola: *Vylíatie piatej a šiestej čaše*). **Ale máš v Sardách zopár** (gréč. oligá = máličko, zopár, malý počet) **ľudí, ktorí si nepoškvrnili odev** (zachovali si pravú vieru; nie je to zásluhou zboru). **Tí budú chodiť v bielom** (biela farba ako symbol nevinnosti, ale i víťazstva, najmä nebeského; podobne 4.kapitola: *Oslava Boha Stvoriteľa*), **lebo sú toho hodní. Kto zvíťazí, ten takto bude oblečený do bieleho rúcha a jeho meno nevymažem z Knihy života** (Kniha života s menami všetkých vyvolených, ktorí vstúpia do nebeského kráľovstva; kto je v nej zapísaný, bude vzkriesený a nehrozí mu druhá, definitívna smrť), **ale vyznám jeho meno pred svojím Otcom.**

(3,7-13). **Anjelovi filadelfskej cirkvi napíš:** Toto hovorí Svätý, Pravdivý (starozákonné Božie prívlastky; podobne 6.kapitola: *Rozlomenie piatej pečate*), **ktorý má Dávidov kľúč** (moc kľúčov = mesiášska hodnosť; podobne Izaiáš 22,22); **keď on otvára** (význam plnej moci), **nik nezavrie, a keď zatvára, nik neotvorí** (Kristus je Pánom smrti a podsvetia): **Poznám tvoje skutky, hľa, nechal som pred tebou otvorené dvere** (otvorený vstup do kráľovstva nebeského, alebo vstup do srdca ľudí), **ktoré nik nemôže zavrieť, že máš málo sily** (nik nemôže filadelfským kresťanom zabrániť v misijnej činnosti, hoci majú navonok slabý vplyv), **no zachoval si moje slovo a nezaprel si moje meno. Hľa, dám ti zo satanovej synagógy tých, čo hovoria, že sú Židia, a nie sú** (podobne 2.kapitola: *List smyrenskej cirkvi*; Židia prenasledujúci kresťanov, ktorí v tom čase väčšinou boli židokresťania; nie sú dedičmi starozákonných prorociev), **ale luhajú. Hľa, spôsobím, že prídu a poklonia sa pred tvojimi nohami** (budú duchovne pokorení; prejdú k veriaci, budú oslavovať ich učenie a obohatia počet filadelfských kresťanov; podobne Izaiáš 43,4; 45,14; 60,14) **a poznajú, že ťa milujem. Preto, že si zachoval moje slovo a vytrval si, aj ja ťa ochránim pred hodinou skúšky** (dosl. hodinou pokušenia), **ktorá príde na celý svet a preskúša obyvateľov zeme. Prídem čoskoro. Drž sa toho, čo máš, aby ti nik nevzal veniec** (cieľovú odmenu, večnú spásu). **Toho, čo zvíťazí** (v boji o spásu svojej duše), **urobím stĺpom** (oporou alebo ozdobou) **v chráme svojho Boha a už viac nevyjde von. A napíšem naň meno svojho Boha a meno mesta svojho Boha, nového Jeruzalema** (zdvojnásobenie pokoja), **ktorý zostupuje z neba od môjho Otca** (vernému kresťanovi sa dostane výsadné postavenie medzi spasenými v nebi), **aj svoje nové** (kvalitatívna novosť v znamení čistoty, dobroty, trvácnosti, dokonalosti) **meno** (meno Kristovo spojené s tajomstvom spásy). **Kto má uši, nech počúva** (ten, komu je daný dar pochopiť proroctvo), **čo Duch hovorí cirkvám.**

(3,14-22). **Anjelovi laodicejskej cirkvi napíš:** Toto hovorí Amen (Kristus stotožnený s významom slova amen = nech sa stane; titul vyjadrujúci spolupatričnosť Boha a Ježiša Krista; odkaz na Izaiáša 65,15: hebr. elohé Amén = Boh amena; grécky písaná Septuaginta číta výraz amén ako ómen, čiže Boh pravdy, Boh, na ktorého sa dá spoľahnúť), **verný a pravdivý Svedok, Počiatok stvorenia** (Kristus existoval už pred stvorením; Kristus bol prvý stvorený; Kristus stotožnený s významom slova amen): **Poznám tvoje skutky, že nie si ani studený, ani horúci** (vlažnosť viery). **Kiež by si bol studený alebo horúci** (ako studený čiže celkom zlý by aspoň poslúžil na varovanie)! **Takto že si vlažný, ani horúci, ani studený, už-už ťa vyplúvam z úst** (prejav ošklivosti a odporu; postoj vážneho odsúdenia). **Lebo hovoríš: »Som bohatý, zbohatol som, nepotrebujem nič«** (nemiestne sebavedomie zboru) **a nevieš, že si biedny** (gréč. talaipóros = úbohý, nešťastný), **poľutovaniahodný, chudobný** (vo veciach duchovných), **slepý** (k vlastným nedostatkom), **nahý** (bez bieleho odevu, znaku duchovnej kvality; sebavedomý

laodicejský zbor je úbohý v očiach Boha; jeho sebavedomie odráža vonkajšie pomery v Laodikei). **Radím ti: odo mňa si kúp zlato vyskúšané ohňom** (viera preverená skúškami; iba za cenu utrpenia a skúšok získa kresťan od Boha pravé bohatstvo - spásu), **aby si zbohatol, a biele rúcho** (čistota nevinnosti), **aby si sa zaodel a aby nebolo vidieť hanbu svojej nahoty** (obnaženosť; biely odev čistoty je dôležitejší ako drahé tkaniny, ktorými bolo mesto známe), **i masť, ktorou si potrieš oči** (odkaz na vychýrené očné liečivo Laodikey), **aby si videl. Ja karhám a trescem tých, ktorých milujem. Buď teda horlivý a rob pokánie. Hľa, stojím pri dverách a klopem** (Kristus prichádza ako priateľ, nie sudca; nástojčivosť, s akou prichádza k človeku). **Kto počúvne môj hlas a otvorí dvere, k tomu vojdem a budem s ním večerať a on so mnou** (odmenou za horlivú vieru je spoločenstvo s Bohom; odkaz na Poslednú večeru Pána). **Toho, kto zvíťazí, posadím vedľa seba na mojom tróne, ako som zvíťazil ja a zasadol som s mojím Otcom na jeho tróne** (verní a horliví kresťania sa budú spolupodieľať na večnej blaženosti nebeského kráľovstva; podobne 20.kapitola: *Tisícročné kráľovstvo*). **Kto má uši, nech počúva** (ten, komu je daný dar pochopiť proroctvo), **čo Duch hovorí cirkvám.**

Listy cirkvi do Sárd, Filadelfie a Laodicey: V hornej časti scény sedí na kopci sv. Ján, na kolenách má zvitok, aby zaznamenal, čo mu holubica zvestuje. Píše a v ľavej ruke drží roh s atramentom. Plášť má ovinutý okolo tela, iba jeho cíp vane vo vzduchu. Na hrozivo červenom nebi je prítomný Kristus v podobe veraikonu, ktorý po stranách sprevádza päť červených anjelov sotva viditeľných na červenej oblohe. S rukami zloženými na mrakoch prizerajú scéne pod sebou. Chrám v ľavom hornom rohu je zrejme kostol Sárd. Pred ním sú dve veľké kostry. Ľavá má položenú ruku na prsiach a pozerá sa na sv. Jána, druhá so štólou omotanou okolo trupu, dvíha ruku k Jánovi. Kostry odkazujú na verš (3,1: „Znám tvoje skutky, máš meno, že žiješ, a si mŕtvy“). Stavba v ľavom dolnom rohu je kostol Filadelfie. Pred otvorenými dverami chrámu kľáči päť postáv. Muž v hnedom kabátci a žena v bohatom odeve s bielym závojom môžu predstavovať patrónov zboru, ktorým je určený list. Oni a ich sprievod môžu odkazovať na verš (3,8: „Poznám tvoje skutky. Hľa, otvoril som ti dvere, ktoré nikto nemôže zatvoriť...zachoval si moje slovo a nezaprel si moje meno“) alebo odkazujú na verš (3,10: „Pretože si zachoval moje slovo o trpezlivosti, aj ja ťa uchránim pred hodinou pokušenia!“). Kostol v Laodicey nachádzajúci sa v pravom dolnom rohu je symbolizovaný skupinou troch nahých postáv. Stojaca žena dvíha pravú ruku a ľavou si chráni lono. Chudý muž sediaci na skale chrbtom k divákovi vysoko dvíha ruky. Popri ňom kľáči fúzatý slepý muž s rukami spojenými v modlitbe. Jeho telo ovíja štóla. Postavy odkazujú na verš (3,17: „Hovoríš: som bohatý, zbohatol som, ničoho nepotrebujem, a nevieš, že si biedny, aj chudobný, aj slepý, aj nahý“).

(3,1-22. Listy kresťanským zborom). **Listy cirkvi do Sárd, Filadelfie a Laodicey** (Flámska apokalypsa, 1400)

OSLAVA BOHA STVORITEĽA

(4,1-11). A potom, hľa, videl som otvorené dvere na nebi a ten prvý hlas, ktorý som už počul ako zvuk poľnice, keď so mnou hovoril (odkaz na anjela z 1.kapitoly: *Sedem svietnikov*), povedal: Vystúp hore a ukážem ti, čo sa má diať potom. A hneď som bol vo vytržení ducha. Hľa, trón stál na nebi a na tróne bol Sediaci (sedenie ako symbol sudcovskej moci; Boh Otec). Sediaci bol na pohľad podobný jaspisu a karneolu a dúha bola vôkol trónu, na pohľad podobná smaragdu. Okolo (Božieho) trónu bolo dvadsaťštyri trónov a na tých trónoch (videl som) sedieť dvadsaťštyri starších (gréč. presbyteroi; v odkaze na 7.kapitolu *Oslava Boha mučeníkmi*, kde jedného z nich apokalyptik oslovuje Kyríe mou = Pán môj, vyplýva, že starší mali aj anjelský charakter) odetých do bieleho rúcha (kňazská funkcia) a na hlavách mali zlaté vence (kráľovská funkcia; podobne 14.kapitola: *Baránok vyhlasuje súd na nepriateľmi*). Z trónu vychádzali blesky, zvuky a hromy. Pred trónom horelo sedem ohnivých lúč, to je sedem Božích duchov; a pred trónom rozprestieralo sa (akoby) sklené more (iba dojem; odkaz na starovekú predstavu firmamentu - pevnej nebeskej klenby - oddelujúceho nebeský Oceán a pozemské vody; Genezis 1,2; Žalm 137,4), podobné kryštálu. Uprostred trónu a vôkol trónu boli štyri bytosti, plné očí odpredu i odzadu (odkaz na Ezechiela 1,18). Prvá bytosť podobná bola levovi, druhá býkovi, tretia mala ľudskú tvár a štvrtá bola podobná letiacemu orlovi. Každá z týchto štyroch bytostí mala šesť krídiel, zvonku i zdnu plno očí a bez odpočinku volali dňom i nocou: Svätý, svätý, svätý Pán Boh vševládny, ktorý bol, je a príde! Vždy, keď tie (štyri) bytosti vzdali slávu, česť a vďaka tomu Sediacemu na tróne (Bohu Stvoriteľovi), Tomu, ktorý žije na veky vekov (gréč. Palaios ton hemeron; palaios = pôvodný, nie znovunarodený; hemeron = každodenný, večný < hemera = deň; odkaz na Daniela 7,13; 7,22; podobne 10.kapitola: *Anjel s otvorenou knihou*), padli dvadsiati štyria starší (gréč. presbyteroi) pred Sediacom na tróne (Boh vševládny sudca), klaňali sa Žijúcemu na veky vekov (starozmluvný titul Boha a súčasne titul používaný pre Krista v starokresťanskej cirkvi na znak toho, že napriek ukrižovaniu bol stále živý), hádzali svoje vence pred trón (prejav úplnej závislosti a podriadenosti) a volali: „Hoden si, Pane a Bože náš, prijať slávu, česť a moc (odkaz na formuláciu cisárskeho ceremonálu), lebo ty si stvoril všetky veci: z tvojej vôle boli (snáď vo význame: boli v mysli Boha ešte pred stvorením) a sú stvorené (zrejme liturgická modlitba cirkvi z apoštolských čias).“

Videnie neba: V ľavom dolnom rohu sa vykláňa anjel z nebeského chrámu, podáva sv. Jánovi ruku a ten stúpa po schodoch k nemu do nebeskej brány (4,1). V spodnej časti stojí elegantný anjel na zelenom pobreží., Má veľké krídla z pávích pier, vysoko nad hlavou drží mandorlu a jeho dohora vyvrátená hlava naznačuje vynakladanie veľkého úsilia. V mandorle sedí na stupňovitom gotickom tróne Boh Otec (4,2) so žezlom a knihou. Plášť mu drží veľký, oválny medailón, okolo hlavy má zlatý krížový nimbus a na hlave zlatú korunu. Svetelné líče vo vnútri mandorly majú podobu červených prúdov vody (odkaz na farbu jaspisu a karneolu, 4,3). Pod nohami Boha sa nachádza sféra symbolizujúca svet. Blesky a hromy v podobe hustých červených čiar sprevádzajú veľké biele krúpy (4,5). Spod mrakov meandrového rámu visí na háčikoch sedem lúčnych (4,5). V spodnej časti scény je sklené more (4,6). Boh Otec je obklopený štyrmi apokalyptickými bytosťami: levom, býkom, bytosťou s ľudskou tvárou a orlom (4,6). Každá z nich má svätožiariu a tri páry krídiel. Na modrom nebi takmer splyvajú postavy trinástich z dvadsiatich štyroch starších s korunami. Sú namalovaní v modročiernej farbe, obklopujú mandorlu a štyri z nich hrajú na hudobné nástroje: harfu, lýru, pozaunu, violu.

(4,1-11. Oslava Boha Stvoriteľa). **Videnie neba** (Flámska apokalypsa, 1400)

BARÁNOK PREVZAL SEDMOPEČATNÚ KNIHU

(5,1-14). **Potom som uvidel** (Ján) **v pravici** (pravica = všetko ovládajúca moc) **Sediaceho na tróne** (Boh v pozícii sudcu) **Knihu popísanú zvnútra i zvonka** (už nie možné čokoľvek doplniť; dvojité popísanie = bohatý obsah; písanie zvnútra = tajomstvo, nepoznatelnosť) **a zapečatenú siedmimi pečaťami** (zložitú, tajomnú a nezmeniteľnú zámeru Boha s človekom; odraz rímskeho zvyku overovať závet siedmimi pečaťami pred siedmimi svedkami; symbol sedmičky ako čísla úplnosti = absolútne utajenie obsahu knihy). **Mocný anjel** (zrejme archanjel Gabriel, najčastejší posol Boha) **sa ohlasoval mohutným hlasom**: „**Kto je hoden otvoriť ju a zlomiť jej pečate** (a poznať Božiu vôľu a zistiť, čo sa má diať)?“ **Ale nik na nebi** (anjeli), **ani na zemi** (ľudia), **ani pod zemou** (démoni) **nemohol otvoriť knihu** (anjeli nemohli, lebo nepoznali hriech, démoni nemohli, lebo nepoznali milosť, ľudia nemohli, lebo nemali moc pochopiť, čo bolo napísané) **a nazrieť do nej**. **Ja som veľmi plakal** (Jánov nárek nad ľudstvom, ktorému hrozí, že nespozná a nepochopí Božiu vôľu; bez slz nemožno pochopiť zjavenie; zjavenie bolo napísané slzami), **že sa nenašiel nik** (vyňatý je iba Kristus), **kto by bol hodný otvoriť knihu a nazrieť do nej**. **Jeden zo starších** (symbolizujúci evanjelium v odkaze na Jána 20,13) **mi povedal**: „**Neplač!** **Hľa** (s významom: hľa, tu prichádza) **Lev z Júdovho kmeňa, Koreň Dávidov** (odkaz na Mesiáša citátom z Genezis 49,9 a Izaiáša 11,10; ranokresťanské mesiášske tituly) **zvíťazil; on môže (otvoriť) knihu i jej sedem pečatí**.“ **Potom som uvidel v strede medzi trónom a štyrmi bytosťami a uprostred starších** (najtesnejšia blízkosť) **stáť Baránka Božieho** (titul Ježiša Krista) **akoby zabitého**. **Mal sedem rohov** (rohy ako symbol moci a kráľovskej dôstojnosti), **sedem očí** (vševidúcnosť a všadeprítomnosť), **a tie** (oči) **znamenajú sedem Duchov, poslaných na celú zem** (prenikanie Božieho Ducha do sveta). **Prišiel a vzal z pravej ruky Sediaceho na tróne knihu** (Kristus je uskutočňovateľom jej obsahu). **A keď ju vzal, štyri bytosti a dvadsať štyria starší** (starší v úlohe nebeských kňazov) **padli pred Baránkom** (odkaz na starozmluvnú chrámovú službu; podobne 14.kapitola: *Baránok vyhlasuje súd nad nepriateľmi*; 15.kapitola: *Oslava Boha pred pliakami*). **Každý mal gitaru a zlaté misky plné kadidla, a** (kadidlo) **znamená modlitby svätých** (všetci, ktorí patria Bohu; učeníci; mučeníci; kresťania obecné), **a spievali novú pieseň** (odkaz novú pieseň po veľkých činoch Boha; podobne Izaiáš 42,9-10; 43,18-19; odkaz na evanjelium, ktoré je oslavou života a vykupiteľskej smrti Ježiša Krista; s Kristom začal posledný čas, ktorý sa zavrie v Novom Jeruzaleme; nová pieseň starcov zrejme predstavuje najstarší kresťanský hymnus): „**Hoden si vziať knihu a otvoriť jej pečate, lebo ty si bol zabitý a svojou krvou si Bohu vykúpil ľudí z každého kmeňa, jazyka, ľudu a národa** (kresťanské zdôraznenie univerzálnosti spásy v rozpore so židovskými apokalypsami namierenými iba k vyvolenému národu Izrael) **a urobil si ich kráľovstvom a kňazmi nášmu Bohu; a budú kľaňať na zemi**.“ **Potom som videl a počul hlas mnohých anjelov okolo trónu, bytostí a starších**. **Boli ich myriády myriád** (myriáda ako vyjadrenie bližšie neurčeného veľkého počtu) **a tisíce tisícov a volali mohutným hlasom**: „**Hoden je Baránok zabitý prijať moc a bohatstvo a múdrosť a silu a vládu a slávu i dobrorečenie** (záverečné tri hodnoty: vláda, sláva a dobrorečenie vyjadrujú pomer človeka k Bohu; vymenovanie siedmich hodnôt vyjadruje úplnosť chválospevu; oslava v 3.osobe vyjadruje väčší odstup od Baránka).“ **A všetko tvorstvo na nebi** (vtáctvo; hviezdy alebo hviezdne bytosti), **na zemi** (všetky pozemské tvory, vrátane človeka), **pod zemou** (spravodliví mŕtvi; démoni sú vylúčení, lebo nemôžu oslavovať Boha; v niektorých rukopisoch táto problematická zmienka chýba) **i na mori** (vodné živočíchy; pravdepodobne výraz „na nebi, na zemi, pod zemou a na mori“ je liturgickým označením vesmíru) **a všetko, čo je v nich, počul som volať**: „**Sediacemu na tróne a Baránkovi dobrorečenie a česť a sláva a moc na veky vekov**.“ **A štyri bytosti volali**: „**Amen** (gréc. amén < z hebr. koreňa aman, ktoré znamená istotu pravdy; liturgický výraz súhlasu).“ **A starší padli a klaňali sa**.

Zapečatená kniha a Baránok: Scénu vyplňajú dve navzájom sa prelínajúce mandorly. V hornej sedí Boh Otec na gotickom tróne s vysokým operadlom, o jeho kolená sa opiera Kniha života a telo napoly otáča doľava k Baránkovi, ktorý pred ním stojí na zadných nohách. Dolnú mandorlu obkolesujú štyri apokalyptické bytosti s knihami, symbolizujúce štyroch evanjelistov. Vo vnútri mandorly stojí smerom doľava apokalyptický Baránok: má sedem rožkov a očí, husté, kučeravé rúno a na hlave krížovú svätožiaru. Pravú nohu drží na knihe so siedmimi pečatami, ľavou drží zástavu vzkriesenia s červeným krížom na bielom pozadí. Vľavo v popredí celej scény stojí sv. Ján a za ním v bielom odeve jeden zo starších. Ukazuje na Baránka a pravú ruku kladie upokojujúco na Jánovo rameno (5,5). Na modrom pozadí stredného pásu neba sú starší, šiesti naľavo a siedmi napravo. Opäť sú namalovaní čierne modrými tónmi, takže takmer splyývajú s pozadím. Zreteľne viditeľné sú iba ich zlaté korunky a hudobné nástroje. V hornom oranžovom páse neba sa opierajú laktami o mraky anjeli a pozorujú celý výjav. Celkom hore po pravici Boha Otca (5,1) stojí na nebi „mocný anjel“ a hlása: „Kto je hoden otvoriť Knihu?“ Sedem lúčnych zavesených na meandrovitých oblakoch začleňuje výjav do celku Siedmich svietnikov.

(5,1-14. Baránok prevzal sedmopečatnú knihu). **Zapečatená kniha a Baránok** (Flámska apokalypsa, 1400)

ROZLOMENIE ŠTYROCH PEČATÍ. ŠTYRIA JAZDCI

(6,1-8). **A uvidel som** (videnie sa odohráva v nebi na tom istom mieste ako predošlé videnia, ale to čo sv. Ján vidí v duchu, je dej na zemi), **ako Baránok** (titul Ježiša Krista) **otvoril jednu** (prvú) **zo siedmich pečatí** (Knihy) **a počul som jednu zo štyroch živých bytostí volať akoby hromovým hlasom** (nemožno ho nepočuť; hrom ako tradičný prejav božskej sily alebo hnevu; nie je určená Jánovi, ale jazdcovi): „**Pod'** (nastal čas, aby sa začal plniť obsah Knihy; pečate nielen ukrývajú tajomstvo Knihy, ale spúšťajú určité dianie v rámci ľudskej histórie)!“ **A uvidel som: Hľa, biely** (gréč. leukós = žiarivý, lesklý, biely) **kôň; a ten, čo sedel na ňom, mal luk a dostal veniec a vyšiel ako víťaz, a aby zvíťazil. Keď** (Baránok) **otvoril druhú pečať, počul som volať druhú živú bytosť: „Pod'!“** **Vyšiel iný ohnivočervený kôň a ten, čo na ňom sedel, dostal moc vziať pokoj zo zeme, aby sa ľudia navzájom zabíjali; a bol mu daný veľký meč. Keď** (Baránok) **otvoril tretiu pečať, počul som tretiu živú bytosť volať: „Pod'! A videl som: Hľa, čierny kôň a ten, čo na ňom sedel, mal v ruke váhy** (gréč. zygos - dosl. iba stredná časť vahadla). **A počul som hlas akoby spomedzi štyroch živých bytostí ako volá: „Miera** (1miera obilia = denná mzda robotníka; stačila na tri dni najskromnejšieho živobytia jedného človeka; podľa niektorých situácia odráža egyptské podmienky, kde sa platilo rímskymi platidlami, denármi; v čase hladomoru museli Egyptu iné časti rímskej ríše vypomáhať; tak tomu bolo v rokoch 98 a 110 za Traiana, v pravdepodobnom čase písania Zjavenia) **pšenice za denár a tri miery jačmeňa** (lacnejší jačmeň musel vystačiť aj pre domáce zvieratá) **za denár** (normálne si nádenník za 1 denár kúpil 12litrov pšenice); **oleju a vínu však neuškod'** (komplikovaný výklad: jarná neúroda obilia a nadúroda hrozna a oleja na jeseň; v čase hladomoru ľudia ničili olivové háje a vinice, ktoré im neposkytovali dostatočnú potravu; varovanie pred zlou opaterou a zlým zberom olív a viníc; olej a víno ako symbol určitého druhu rímskeho luxusu; prepych boháčov nebude ohrozený; požiadavka, aby sa ľudia v čase veľkého nedostatku neničili posvätnú surovinu; odkaz na Domitianov edikt z r. 92 o zničení poloviny viníc, proti ktorému protestovali maloázijské provincie)!“ **A keď** (Baránok) **otvoril štvrtú pečať, štvrtá živá bytosť zvolala: „Pod'!“ A videl som: Hľa, plavý** (gréč. chloros - žltastá podobná mŕtvolnej farbe) **kôň a ten, čo sedel na ňom, volal sa Smrť** (gréč. Thanatos) **a za ním išlo podsvetie** (Smrť ako démonická bytosť zhromažďuje do svojej ríše obeti; možno všetky obete vojny). **A bola im** (jazdcom, vykonávateľom Božieho hnevu) **daná moc nad štvrtinou zeme** (symbolická hodnota čísla štyri ako veľkého množstva, zatiaľ nie však úplného; celosvetové pôsobenie jazdcov, vykonávateľov Božieho hnevu), **zabíjať dlhým mečom** (vojna), **hladom** (gréč. peína = dosl. hladomor) **alebo smrťou a divou zverou zemskou** (príroda sa opäť zmocní toho, čo jej človek vyrval).

Štyria jazdci: Scéna presahuje námet kapitoly Rozlomenie štyroch pečatí, jednako len hlavný motív tvoria postavy apokalyptických jazdcov. V strednom páse vľavo cvála prvý jazdec na bielom koni. Ruka Božia sa vynára z oblakov a dáva mu na hlavu zlatú korunu, čím ho vyhlasuje za víťaza (6,2). Jazdec napína tetivu a pripravuje sa vystreliť šíp (6,2). Vpravo pred ním ide jazdec na červenom koni s veľkým mečom v ruke (6,4). Anatómia týchto dvoch tiel, jazdca a koňa, zachytených takmer spredu, je takmer bezchybná. Na jazdcov padá z modrej oblohy dážď. Celkom dole v ľavom rohu vyráža zo zeme hnedočierny kôň; sedí na ňom tretí jazdec drží v ruke váhy (6,5). V samom strede vystupuje z pažeráka Leviatana štvrtý jazdec v podobe kostlivca na plavom koni (6,8); drží dlhý meč a dva šípy. Nasledujú ho dvaja diabli s tesákmi. Scéna pokračuje Rozlomením piatej pečate: v strede hornej časti stojí oltár s kalichom knihou a svietnikom. Vľavo od neho je tmavé slnko a vpravo červený mesiac (6,12) a veľké hviezdy padajúce na zem (6,13). Vpravo bližšie oltáru je veraikon s hlavou Krista s krížovým nimbom. Zemetrasenie láme koruny stromov (12,13), zámocké veže padajú dole a brána sa láme na dvoje. Vydesený ľud sa ukrýva v jaskyniach v horách a modlí sa (6,15-16). Štyri apokalyptické bytosti stoja na ľavej strane oltára, pod ktorým kľáčia mučeníci, čím táto epizóda presahuje do 7.kapitoly: Poznačenia Božích služobníkov.

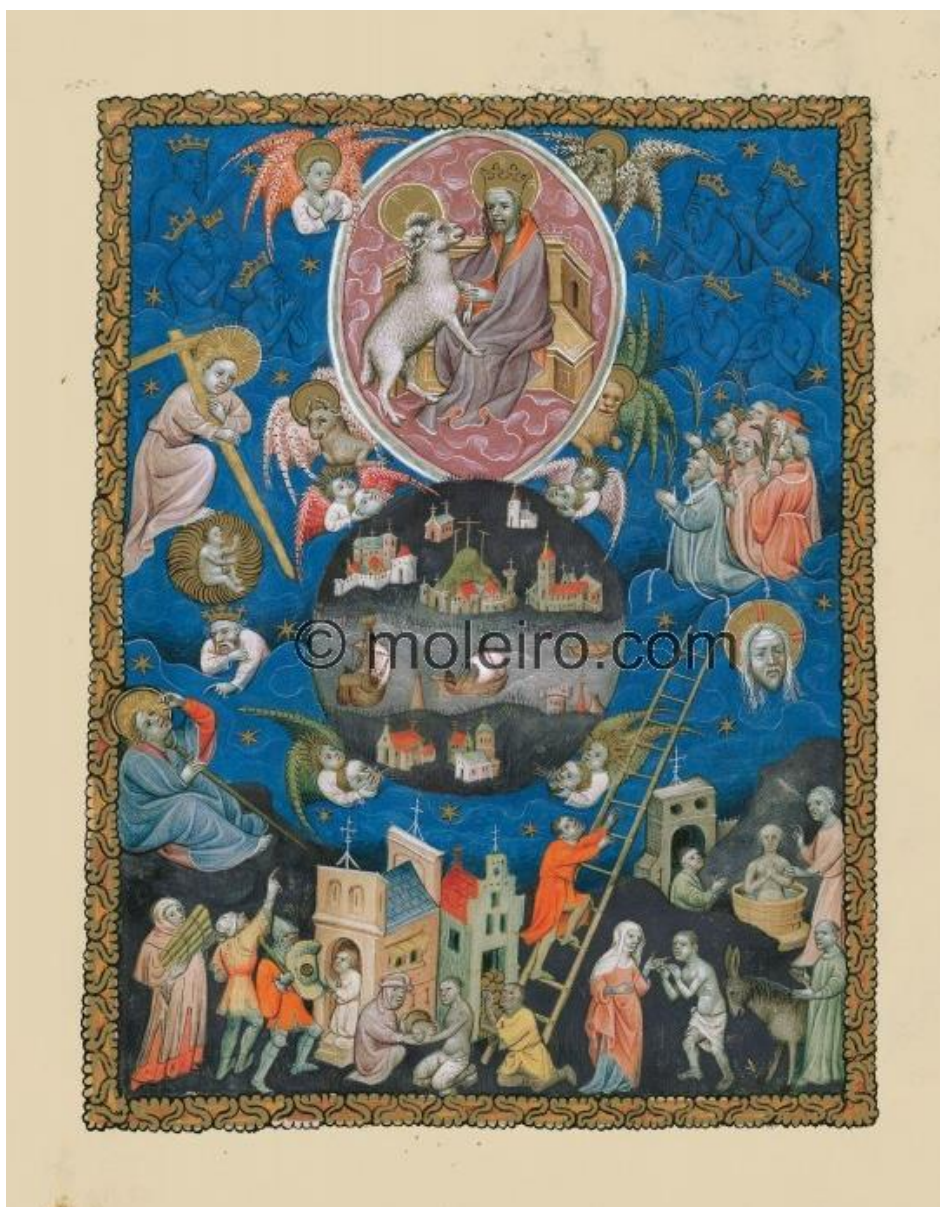

(6,1-8. Rozlomenie štyroch pečatí). **Štyria jazdci** (Flámska apokalypsa, 1400)

POZNAČENIE BOŽÍCH SLUŽOBNÍKOV

(7,1-8). **Potom** (po krátkom čase) **som uvidel** (sv. Ján) **štyroch anjelov stáť v štyroch** (najvzdialenejších) **uhloch zeme** (odkaz na židovskú predstavu zeme ako štvorca alebo kocky; podobne Izaiáš 11,12 > Ezechiel 7,2). **Držali** (zabránenie krivdy, bezprávia, neprávosti) **štyri zemské vetry, aby nevioli na zem ani na more ani na nijaký strom** (zhuba je prírodného charakteru, preto netreba hľadať alegorický výklad typu: štyri vetry = falošné náuky, zem = teokratický poriadok a cirkev, more = kresťanský život, stromy = jednotliví kresťania; stromy sú uvedené jednotlivo zrejme preto, lebo na nich najlepšie vidieť ničivú silu). **A uvidel som vystupovať od východu slnka** (východ ako symbol spásy; zrejme odkaz na záhradu Eden; podobne Ezechiel 43,2) **iného anjela** (zvláštny posol od Boha oprávnený dať znamenie života). **Mal pečat'** (pečat' ako symbol vlastníctva; ochrana pred útokmi protibožských mocností, démonmi) **živého Boha** (starozákonný Boží prívlastok; v Novom zákone sa objavuje 12krát; Boh ako zdroj života a náprotivok mŕtvych modiel), **zvolal mohutným hlasom na štyroch anjelov, ktorí dostali moc škodiť zemi, moru, a hovoril im: Neškod'te zemi ani moru ani stromom** (Boh má vládu na ničivými silami), **dokiaľ nepoznačíme** (značka možno odkazuje na veľkňazov, ktorí mali na čele nápis Svätý Hospodinu, alebo na Izraelitov Židov poznačených krvou pred útekem z Egypta, Genezis 12,7-13) **na čele** (na najviditeľnejšom mieste) **služobníkov nášho Boha. Počul som počet poznačených: stoštyridsaťštyri tisíc zo všetkých kmeňov izraelských: z kmeňa Júdovho dvanásťtisíc, z kmeňa Rúbenovho dvanásťtisíc, z kmeňa Gádovho dvanásťtisíc, z kmeňa z kmeňa Ašerovho dvanásťtisíc, z kmeňa Neftalímovho dvanásťtisíc, z kmeňa Menašeho dvanásťtisíc, z kmeňa Simeonovho dvanásťtisíc, z kmeňa Léviho dvanásťtisíc, z kmeňa Izacharovho dvanásťtisíc, z kmeňa Zebúlúnovho dvanásťtisíc, z kmeňa Jozefovho dvanásťtisíc, z kmeňa Benjamínovho dvanásťtisíc.**

Anjeli držia štyri vetry. Anjel s pečat'ou živého Boha: Uprostred zložitej scény s množstvom detailov je tmavý kotúč zobrazujúci krajinu. Časť nad vodou s rôznymi cirkevnými budovami predstavuje Áziu; mesto Jeruzalem sa medzi budovami nechá identifikovať podľa vrchu Kalvária s tromi krížami. Okolo kotúča sú štyria anjeli, dva hore a dva dol. Držia štyri hlavy symbolizujúce vetry zo štyroch svetových strán (7,3). Veľký bezkrídly anjel na ľavej strane stúpa kotúču so zlatými lúčmi vo vnútri. Sedí v ňom malá postavička symbolizujúca vychádzajúce slnko. Anjel drží vo svojom náručí kríž (7,2). Nad tmavým kotúčom sa nachádza mandorla so sediacim Bohom Otcom, ktorý má v náručí Baránka Krista. Mandorlu obklopujú štyri apokalyptické bytosti a osem z dvadsiatich štyroch starších, ktorí spínajú ruky v modlitbe. V spodnej časti sú epizódy zo života ľudí. Vpravo pod veraikonom je scénka krstu. Vľavo na tmavom kopci sedí sv. Ján s pútnickou palicou. Zakláňa hlavu a rukou si chráni zrak pred oslepujúcou žiarou videnia.

(7,1-8. Poznačenie Božích služobníkov). **Anjeli držia štyri vetry. Anjel s pečat'ou živého Boha** (Flámska apokalypsa, 1400)

SEDEM TRÚBIACICH ANJELOV

(8,1-6). **Sedem trúbiacich anjelov.** **A keď** (Baránok Kristus) **otvoril siedmu pečať,** **nastalo ticho na nebi** (ticho ako predzvesť zjavenia Boha) **asi** (zdôraznenie subjektívneho dojmu) **na pol hodinu** (zdôraznenie dočasnosti). **A videl som** (sv. Ján) **sedem anjelov, čo stoja pred Bohom a dostali sedem poľníc** (gréč. salpinx; môže ísť o signálnu trúbu hasoserá alebo zvierací roh šofar určený v jeruzalemskom chráme na oznamovanie času). **Prišiel aj iný anjel a zastal pred oltárom so zlatou kadidelnicou. Dostal veľa kadidla, aby ho pridal k modlitbám** (gréč. tais proseychais = dosl. „k dobrú modlitieb“) **všetkých svätých** (účinná je iba nebeská bohoslužba, pozemská kňazská bohoslužba je iba odrazom nebeskej a sama o sebe nie je dôvodom k vypočutiu prosieb; modlitba je rozhovorom človeka s Bohom) **na zlatý oltár, čo je pred trónom** (odkaz na zlatý oltár z Exodu 40,5; odkaz na kadidlový oltár jeruzalemského chrámu; odkaz na kadidlovú obeť zmierenia z Exodu 30,1). **A dym kadidla vystupoval z ruky anjela pred Boha** (kadidlový dym = dôkaz vypočutia prosieb). **Potom vzal anjel kadidelnicu, naplnil ju ohňom z oltára a vrhol ju** (jej obsah, nie samotnú nádobu, ako to vyplýva z našich prekladov) **na zem** (vyliatie Božieho hnevu; očistenie zeme ohňom; odkaz na zápalný oltár chrámu). **A nastalo hrmenie, burácanie, blesky a zemetrasenie. Sedem anjelov, ktorí mali sedem trúb, pripravilo sa trúbiť.**

(8,7-13). **Zatrúbenie štyroch anjelov.** **Zatrúbil prvý (anjel).** **Nastalo krupobitie** (odkaz na siedmu ranu egyptskú, Exodus 9,22), **oheň zmiešaný s krvou a padlo to na zem. Tretina zeme zhorela** (odkaz na siedmu ranu egyptskú, Exodus 9,24), **tretina stromov zhorela a všetka zelená tráva zhorela.** **Zatrúbil druhý anjel.** **A do mora padlo niečo ako veľký, ohňom horiaci vrch** (podobne Jeremiáš 51,25). **Tretina mora premenila sa na krv** (odkaz na prvú ranu egyptskú, Exodus 7,20), **tretina morských tvorov zahynula** (odkaz na prvú ranu egyptskú, Exodus 7,20) **a tretina lodí sa potopila.** **Zatrúbil tretí anjel.** **A padla z neba veľká hviezda, ktorá horela ako fakľa a padla na tretinu riek a na pramene vôd. Tá hviezda sa menuje Palina** (odkaz na Deuteronomium 29,17). **Tretina vôd sa premenila v palinu** (voda sa stala jedovatá; v Starom zákone rastlina považovaná za jedovatú) **a mnoho ľudí zomrelo od vôd** (odkaz na prvú ranu egyptskú, Exodus 6,18), **lebo zhorkli.** **Zatrúbil štvrtý anjel** (štyri trúbiaci anjeli ako paralela k *Štyrom apokalyptickým jazdcom* zo 6.kapitoly). **A prišla pliaga na tretinu slnca, na tretinu mesiaca a na tretinu hviezd, aby sa ich tretina zatmela a nebolo svetla v tretine dňa ani noci** (odkaz na deviatu ranu egyptskú, Exodus 10,22; odkaz na starozákonné proroctvá o konci sveta, Exodus 7,17; zrejme zmenšenie intenzity svetla o tretinu). **Potom som uvidel a počul nejakého orla** (gréč. aytoy = orol; niektoré rukopisy uvádzajú výraz aggeloy = posol, v tomto prípade možno zlý duch, Satanov posol) **letiaceho prostriedkom neba** (gréč. en mesúranémati < mesoyrania = zenit; beh slnka vo výške nad poludnie), **ktorý volal mohutným hlasom: Beda, beda, beda** (gréč. uai; lat. vae) **tým, čo bývajú na zemi, pre ostatné zvuky trúb troch anjelov, ktorí ešte majú trúbiť** (beda tým, ktorí netušia, aké utrpenia ich ešte len postihnú).

Sedem anjelov dostáva sedem poľníc. Anjel s kadidelnicou. Prvé štyri rany: V hornej časti neba vpravo anjel rozdeľuje sedem trúb (8,1). Skupina anjelov stojí na oblakoch, päť z nich už drží trúby. V strede nad oltárom sedí Boh, v ľavej ruke drží otvorenú Knihu a pravú dvíha v rečníckom geste. Oltár je pokrytý látkou a pod ním vidieť v klenutom otvore päť hláv, zrejme mučeníkov zo 7.kapitoly: Poznačenie Božích služobníkov. Vľavo od trónu stojí anjel so zlatou kadidelnicou (8,3). V ľavej ruke drží zlatú škatuľku s tymianom (8,3). Dej pokračuje v strednom páse a je zobrazený veľmi realisticky: anjel s kadidelnicou vylieva jej obsah (8,5). Prvý anjel zľava trúbi a pod ním vidieť padať na zem ľadovec a červený dážď (8,7). Stromy sa lámu a ľudia v panike prchajú. Druhý anjel s zľava trúbi na more. Z vody sa týči hnedý horiaci vrch (8,8). Vo vlnách sa potápajú dve lode, lámu sa stožiare s plachtami, námorníci padajú cez palubu. Vo vode plávajú mŕtve ryby a ľudia. Tretí anjel trúbi a pod ním vidieť uprostred plameňov zlatú šesťrohú hviezdu (8,10). Trúbi štvrtý anjel a nad ním sú slnko a mesiac, ktoré majú tretinu plochy tmavú (8,7). Celkom vpravo letí orol a v zobáku drží dlhý zvitok (8,13). Vľavo dole sedí sv. Ján s pútnickou palicou a na hlave má veľkú lúčovitú svätožiaru.

(8,1-6. Sedem trúbiacich anjelov). **Sedem anjelov dostáva sedem poľníc. Anjel s kadidelnicou. Prvé štyri rany** (Flámska apokalypsa, 1400)

ZATRÚBENIE PIATEHO A ŠIESTEHO ANJELA

(9,1-21). **Zatrúbil piaty anjel. A videl som** (sv. Ján) **hviezdu** (Satan alebo trestajúci anjel; hviezda meniac sa pri páde na anjela) **padnúť z neba na zem a dostala kľúč od studničnej priepasti** (gréč. ho fréar = šachta jama, snád' podobná kráteru sopky alebo šachta studne). **Otvorila studnicu priepasti** (gréč. abyssos; podsvetie ako miesto démonov; totožná s priepasťou z Genezis 1,2, ktorá v starozákone súvislostiach má hebr. meno tehom) **a vystúpil zo studnice dym** (výraz Božieho hnevu; podobne Genezis 19,28), **ako dym veľkej pece, i zatmelo sa slnce a vzduch od dymu studnice. Z toho dymu vyšli kobyľky na zem** (odkaz na ôsmu ranu egyptskú, Exodus 10,14; zlí duchovia) **a dostali moc, akú majú zemské škorpióny. Bolo im povedané, aby neškodili** (dosl. nezachádzali nespravodlivo) **tráve na zemi ani nijakej zeline ani nijakému stromu, ale len ľuďom, ktorí nemajú na čele Božie znamenie** (odkaz na 7.kapitolu: *Poznačenie Božích služobníkov*). **Dostali rozkaz, aby nezabíjali, ale aby ich trápili päť mesiacov** (dočasnosť a neúplnosť trestu). **Ich trápenie bolo ako trápenie od škorpióna, keď uštipne človeka** (odkaz na Deuteronomium 8,15). **V tie dni ľudia budú hľadať smrť, ale jej nenájdu. Budú si žiadať umrieť** (druh fyzicko-duševnej choroby vŕhajúcej človeka do zúfalstva; Starý zákon dobrovoľnú smrť zakazoval), **ale smrť utečie od nich. Kobyľky sa podobali koňom, pripraveným do boja** (odkaz na Joela 2,4). **Na hlavách mali vence zo zlata** (odkaz na antické triumfálne insígnie), **ich tváre boli ako ľudské, vlasy mali ako ženy, zuby ako levy** (odkaz na Joela 1,6), **panciere ako z ocele, zvuk ich krídiel bol ako hrmot mnohých vojnových vozov, rútiacich sa do boja. Chvosty a žihadlá mali ako škorpióny** (starozákonný symbol pohromy a trestu; symbol diabla). **Vo chvostoch mali moc škodiť ľuďom päť mesiacov** (údaj nemá kalendárny význam; dĺžka života sarančí; päť prstov jednej ruky). **Nad sebou mali kráľa, anjela priepasti (Satan), ktorý sa hebrejsky menuje Abaddon** (hebr. 'abadon = /miesto/ skazy; starozákonné synonymum smrti a podsvetia; odkaz na Jóba 26,6) **a grécky Apollyon** (gréč. Apollyon = Ničiteľ < apollymi = narúšam, kazím, usmrcujem; vo výraze súčasne počuť meno gréckeho boha Apolóna). **Prvé beda** (gréč. próte uai; lat. vae) **prešlo. Hľa, za ním príde ešte dvoje beda** (vystupňovanie hrôz). **Zatrúbil šiesty anjel a od štyroch rohov** (gréč. kēras = rohovitá tkaná ozdoba na oltári jeruzalemského chrámu) **zlatého oltára** (odkaz na 7.kapitolu: *Rozlomenie siedmej pečate*; vypočutie modlitieb mučeníkov) **pred Bohom počul som hlas** (alebo zvuk; neznámy hlas; hlas Boha alebo Krista), **ktorý hovoril šiestemu anjelovi, majúcemu trúbu: Rozviaž štyroch anjelov** (určitý člen pred slovom anjeli naznačuje, že ide o bytosti všeobecne známe, hoci nie sú bližšie opísané, ako dlho a prečo boli spútaní, ani spôsob ich uvoľnenia), **spútaných pri veľkej rieke Eufrat** (bežný biblický zvrät; paralela ku 7.kapitole: *Štyria anjeli chránia strom života*; východné hranice Rímskej ríše, za ktorými sídlili Partovia, nepriatelia Rimanov, známi svojim jazdeckým vojskom; obecné východný smer príchodu trestajúcich anjelov; narážka na hranice Rímskej ríše). **A boli rozviazaní tí štyria anjeli** (démoni, zlí duchovia podriadení všemocnému Bohu), **pripravení** (Boh sám určuje čas), **aby pobili tretinu ľudí** (ľudia bez Božej pečate; pozri 7.kapitola *Poznačenie Božích služobníkov*; časové vymedzenie zabíjania neurčené). **Počet ich jazdy** (gréč. strateúmata tú hippikú = jazdecké oddiely) **bol dve myriady myriád** (nepredstaviteľná sila zlých duchov; podobne 5.kapitola: *Baránok prevzal sedmopečatnú knihu*); **počul som ich počet. Kone a jazdcov na nich som videl vo videní takto: mali ohnivé hyacintové a žltosírové panciere, hlavy koní boli ako hlavy levov a z ich tlám vychádzal oheň, dym a síra** (dymiaci síra = pekelný pôvod bytostí; podobne 14.kapitola: *Baránok vyhlasuje súd nad nepriateľmi*). **Od týchto troch rán zahynula tretina ľudí; od ohňa, dymu a síry, čo vychádzali z ich tlám. Sila koní totiž bola v ich tlamách a chvostoch, lebo ich chvosty boli podobné hadom, mali hlavy a nimi škodili. A ostatní ľudia, ktorých tieto plagy nevyhubili, nekajali sa zo skutkov svojich rúk a neprestali sa klaňať démonom ani zlatým, strieborným a medeným, kamenným a dreveným modlám** (hriech modloslužobníctva), **ktoré nemôžu ani vidieť, ani počuť, ani chodiť** (smiešne obrazy falošných a bezmocných bohov; výtvary ľudských rúk aj fantázie, ktorá sa vymkla ľuďom spod kontroly a bráni náprave). **A nerobili pokánie ani za svoje vraždy,**

ani za svoje čary (gréč. farmakeia = kúzelníctvo alebo miešanie jedov; mágia bola častým prejavom ľudovej zbožnosti východného Stredomoria), **ani za svoje smilstvo** (gréč. porneía = smilstvo, aj vo význame modloslužobníctvo]), **ani za svoje krádeže** (vražda, mágia, krádež = hlavné mravné prehrešky v Exodu 20; kritika smeruje k symbolickým dvom tretinám, ktoré nepostihli plagi pyatej poľnice).

Piata a šiesta poľnica: V ľavom dolnom rohu sv. Ján sleduje následky zatrúbenia. V hornej časti scény proti tmavo modrému pozadiu trúbia dvaja anjeli. Vľavo v strede s otvára pažerák Leviatana (9,1). Kobyľky vychádzajú z horiaceho otvoru, v ktorom vidno ležať tri nahé postavy zatratencov. Kobyľky majú predné nohy koňa a levie telo, na hlavách koruny a vlasy zapletené ako ženské vrkoče (9,7-8). Na rozdiel od textu ich chvosty nie sú zakončené škorpiónmi, ale hadími hlavami. Toto zobrazenie odkazuje na verš (9,10) zo Zatrúbenia šiestej poľnice. Kobyľky vedie chlpatý okridlený diabol, Abaddon (9,11). V stredom páse vpravo stoja vo vode tri okridlené postavy v zbroji s halapartňami, „anjeli od rieky Eufkrat“ (9,14). Sv. Ján sleduje kavalériu jazdcov. Zvieratá sa podobajú skôr na levy ako kone, s výnimkou kopýt (9,16). Z tlám im vychádza oheň, dym a síra v podobe ostrých čiar (9,17). V pravom spodnom rohu sú štyri postavy v honosnom odeve. Kľačia pred klasicky poňatou zlatou postavou so štítom, stojacou na podstavci vo vnútri budovy s gotickým štítom (9,20).

(9,1-21. Zatrúbenie piateho a šiesteho anjela). **Piata a šiesta poľnica** (Flámska apokalypsa, 1400)

ANJEL S OTVORENOU KNIŽKOU

(10,1-11). **Videl som (Ján) iného mocného anjela** (archanjel Gabriel; Kristus alebo Boh) **zostupovať z neba** (podobne 1.kapitola: *Druhý príchod Krista*); **bol zahalený oblakom** (oblak ako Božský atribút a Boží jazdecký voz; oblečený do oblakov), **na hlave dúha** (farebná svätožiara, aureola ako symbol Božieho milosrdenstva; podobne 4.kapitola: *Videnie štyroch bytostí*; oblak a dúha symbolizujú anjela posledného súdu), **tvár ako slnce** (anjel ako zdroj svetla; odkaz na Syna človeka v 1.kapitole: *Videnie siedmich svietnikov*), **nohy ohnivé stĺpy** (starozákonný obraz Božej moci a majestátu; podobne 1,15: *Videnie siedmich svietnikov*) **a v jeho ruke otvorená kniha** (gréč. biblaridion = dosl. malá knižka; paralela k 5.kapitole: *Baránok prevzal sedmopečatnú knihu*). **Pravou nohou postavil sa na more, ľavou na zem** (zvest' sa týka celého sveta) **a volal mohutným hlasom, ako keď lev reve** (gréč. mykáomai = revem, vrieskam; symbol Božieho hlasu; z gréc. mykasthai = ručanie /býka/). **Hneď ako zavolať, zaznelo sedem hromov** (gréč. heptá brontai - nie sedemnásobné zahrmenie, ale pomenovanie hlasu, pričom sedmička vystupuje ako číslo úplnosti; hrom ako Boží hlas; doznievanie predstavy Boha ako hromovládneho božstva; tajomné posolstvo Boha), **chcel som to napísať, ale počul som hlas z neba: Zapečať, čo hovorilo sedem hromov** (Boh), **a nepíš to** (istá časť zjavenia, zrejme tá, čo sa netýka spásy, zostane Božím tajomstvom; tajné vedomosti nemajú byť uchované pre budúcnosť; táto časť zjavenia nesúvisí s Jánovou úlohou, ale možno sa týka tajomstva Božieho majestátu). **Tu anjel, ktorého som videl stáť na mori a na zemi, zdvihol pravú ruku k nebu a prisahal pri Živom na veky vekov** (gréč. palaios ton hemeron; palaios = pôvodný, nie znovu narodený; hemeron = každodenný, večný; starozákonný Boží prívlastok; najvyšší druh prísahy; podobne 4.kapitola: *Oslava Boha Stvoriteľa*) **a stvoril nebo a čo je v ňom, zem a čo je na nej, i more a čo je v ňom: Už viac nebude čas** (nebude čas skúšok - čas ukrývania Božích zámerov s ľudstvom po porážke Satana)! **Ale v dňoch hlasu siedmeho anjela, keď zatrúbi a dokoná sa tajomstvo Božie, ako radostne zvestoval svojim služobníkom, prorokom** (kresťanskí proroci; plán Božej spásy je istý; podobne 11.kapitola *Trúbenie siedmeho anjela*; 16.kapitola: *Sedem pliač*; 18.kapitola: *Pád Babylonu*). **A hlas** (hlas Krista alebo Boha; neznámy hlas), **ktorý som počul z neba, ktorý opäť prehovoril ku mne a povedal: Chod' a vezmi otvorenú knihu z ruky anjela, ktorý stojí na mori i na zemi. Nato odišiel som k anjelovi a povedal som: Daj mi tú knihu! Odpovedal mi: Vezmi a zjedz ju, v bruchu ti zhorkne** (trpký údel zvestovateľa Božích posolstiev; zvestovanie spôsobí Jánovi utrpenie a prenasledovanie), **ale v ústach bude ti sladká ako med** (Ján už vie, že víťazstvo Boha je isté; kniha obsahuje radostné i bolestné skutočnosti; sladkosť a horkosť súvisí s obsahom knihy). **Ešte mi povedali** (jeden zo siedmich trúbiacich anjelov a anjel s knižkou): **Musíš ďalej prorokovať ľuďom, národom, aj jazykom aj mnohým kráľom** (poverenie šíriť prorocké posolstvo do celého sveta).

Mocný anjel a Sedem hromov: V miniatúre dominuje postava Mocného anjela. Na bielej albe má oblečenú modrú dalmatiku, pri krku spojenú veľkou obdĺžnikovou sponou. Cez prsia má krížom previazanú štólu. Jeho tvár zahaľuje hustá lúčovitá svätožiara, z ktorej čiastočne vidieť oči, nos a ústa (10,1). Rozkročené červené nohy stoja vpravo na zemi a vľavo na hladine mora. Na rozdiel od väčšiny iných zobrazení z nôh, vidieť iba špice prstov, takže postava vyzerá prirodzene. Pravica Mocného anjela je vztýčená v rečníckom geste, ľavica drží otvorenú knihu. Vľavo sedí sv. Ján a chystá sa napísať, čo hovorí Sedem hromov. Tie majú podobu malých hláv v páse okružlej mandorly. V strede mandorly sedí Boh Otec s pravou rukou v rovnakom rečníckom geste ako Mocný anjel. V ľavej ruke má otvorenú knihu. Anjel na ľavej strane nad sv. Jánom symbolizuje hlas z neba (10,4). Pravou rukou ukazuje na Boha a ľavou na Jána (10,5-6). Vpravo sa ten istý anjel prihovára k sv. Jánovi, keď prijíma knihu od Mocného anjela. Tentoraz má namiesto červených (10,4: zákaz zapísať) zelené krídla (10,8: prikaz prijať).

(10,1-11. Anjel s otvorenou knižkou). **Mocný anjel a Sedem hromov** (Flámska apokalypsa, 1400)

ZMERANIE BOŽIEHO CHRÁMU

(11,1-14). **Dostal som** (sv. Ján) **trstinu, podobnú prútu** (trstina dosahovala obvykle 3m dĺžky a slúžila ako prút na meranie) **s týmito slovami: Vstaň a zmeraj Boží chrám i oltár** (vnútorné priestory chrámu a zápalný oltár neprístupné pohanom) **i modliacich sa v ňom** (cirkev ako miera pre ostatných). **Vonkajšie nádvorie chrámu však vynechaj, nemeraj ho** (nie je dôležité pre spásu), **lebo bolo dané pohanom, ktorí budú plieniť sväté mesto štyridsaťdva mesiacov. Ale svojim dvom svedkom, oblečeným do vrecoviny** (odev prorokov a askétov), **dám prorokovať tisíc dvestošesťdesiat dní** (3 1/2 roka = vek cirkvi na zemi v čase písania textu; dĺžka času, v ktorom žijú kresťania; podobne 12.kapitola: *Boj draka na nebi*; 13.kapitola: *Morská šelma*). **To sú tie dve olivy a dva svietniky** (olivovník a svietnik = hebr. symboly života a svetla), **ktoré stoja pred Pánom zeme; keby im** (prorokom) **chcel niekto škodiť, vyjde im** (prorokom) **oheň z úst** (prorocké schopnosti) **a zožerie nepriateľov; oni majú moc zatvoriť nebo, aby v dňoch ich prorokovania nepršalo, majú moc nad vodami meniť ich na krv** (odkaz na prvú egyptskú ranu z Exodu 7,17 alebo na eucharistiu; pohromy obecne) **a biť zem všelijakou pliahou, kedykoľvek by chceli. Keď však skončia svoje proroctvo, šelma, ktorá vystúpi z priepasti** (Rímska ríša; podobne 13.kapitola: *Šelma zemská*), **bude s nimi bojovať a zabije ich. Ich mŕtvolky budú na námestí na námestí veľkého mesta** (poníženie obeti), **ktoré sa duchovne volá Sodoma a Egypt** (Egypt ako symbol otroctva a odcudzenia, Sodoma ako miesto pošliapania Božej vôle a jeho prikázaní; symboly nemravnosti; miesto Božieho zavrhnutia; každé veľké mesto na svete; Rím alebo rímska moc; odkaz na Deuteronomium 32,12), **kde aj ich Pána ukrižovali** (Jeruzalem alebo judaizmus). **Mnohí z ľudu, kmeňov, jazykov a národov** (Bohu nepriateľský svet; podobne 10.kapitola: *Anjel s otvorenou knižkou*) **vidia ich mŕtvolky za tri a pol dňa** (neúplné a dočasné víťazstvo zla), **ale mŕtvolky nedovolia položiť do hrobu** (zneuctenie obetí). **Obyvatelia zeme sa budú radovať a tešiť nad nimi, budú si posielat' dary** (rímsky zvyk po hostinách), **lebo títo dvaja proroci trápili obyvateľov zeme** (výzvami k pokániu a odriekaniu; svojou mocou nad ľuďmi). **Po tri a pol dňoch však vošiel do nich duch života z Boha, stali si na nohy** (boli vzkriesení) **a veľká bázeň padla na tých, ktorí ich videli. Počuli mohutný hlas z neba, ktorý im** (prorokom) **hovoril: vystúpte sem hore! I vystúpili na nebo v oblaku** (nanebovstúpenie prorokov) **a ich nepriatelia hľadeli na nich. V tú hodinu nastalo prudké zemetrasenie, desatina mesta sa zborila, sedem tisíc ľudí zahynulo** (7000 = symbolické číslo v odkaze na starozákonné obeti: 1Kronická 19,18; 1Paralipomena 15,11; 29,4; Jób 1,3) **a ostatní prestrašení vzdali slávu nebeskému Bohu** (pokora a oslava mocného Boha, avšak bez pokánia hriešnikov). **Druhé beda prešlo; hľa, tretie beda príde čoskoro** (odkaz na 16.kapitolu: *Sedem plia*).

Zmeranie chrámu. Smrť a nanebovstúpenie dvoch svedkov. Antikrist a siedma poľnica: V ľavom hornom rohu prijíma sv. Ján trstinu od Krista (11,1), ktorého ústa zosielajú plamene na šesť postáv pod ním. Napravo od Krista sa vznáša v oblakoch šesť z dvadsiatich štyroch starších a adorujú ho. Postava sv. Jána vyhadzujúceho cez múr chrámu postavu muža odkazuje na zle pochopený verš (11,2: „nemerať vonkajšie nádvorie chrámu, lebo bolo dané pohanom“). Chybnou interpretáciou vznikol význam: „Ten, kto je mimo chrám, by mal byť vyhodený“, čo je presne to, čo Ján na obrázku robí. Vyhadzovaný muž môže byť neveriaci alebo Žid, čiapka na jeho hlave však neidentifikuje ani jedného z nich. Ľavá strana miniatúry patrí príbehu dvoch svedkov. Sú oblečení do svetlého odevu, čo je v rozpore s textom (11,3). V strednej časti stoja so zopätými rukami a prihovárajú sa postavám „veľkého mesta“. V spodnej časti je zobrazená smrť svedkov s'atím. V hornej časti svedkovia stúpajú k nebu sprevádzaní dvoma anjelmi (11,12). V strede dolného okraja kľáči pri mŕtvolách svedkov Antikrist so svojimi dvoma diabolskými pomocníkmi a nasledovníkmi. Na hlave má vysokú čiapku lemovanú hermelínom, na sebe modrý odev a plášť s lemom z hranostaja. Tá istá, ale veľmi veľká postava Antikrista zaplňa ľavú stranu miniatúry. Antikrist sa nachádza v chráme s rebrovou klenbou. Sedí na tróne a prijíma dary od svojich stúpencov (11,10). Medzitým zemetrasenie ničí mesto okolo neho (11,13).

(11,1-14. Zmeranie Božieho chrámu). **Zmeranie chrámu. Smrť a nanebovstúpenie dvoch svedkov. Antikrist a siedma poľnica** (Flámska apokalypsa, 1400)

BOJ DRAKA NA NEBI. BOJ DRAKA NA ZEMI

(12,1-12). **Boj draka na nebi.** Veľké znamenie sa ukázalo na nebi (úkazy na slnku a mesiaci ako predzvesť posledného súdu): žena odetá do slnka, pod nohami mesiac, na hlave veniec (koruna; symbol triumfu a nepremožiteľnosti) dvanástich hviezd (odkaz na dvanásť kmeňov Izraela), a tehotná trápila sa a kričala v pôrodných bolestiach (bolesti posledného času, ktorý nastáva s príchodom Syna Božieho; prenasledovanie prvotnej cirkvi). Ukázalo sa aj iné znamenie na nebi: hľa, veľký ohnivý drak (Satan; odkaz na Genezis 3,1), ktorý mal sedem hláv a desať rohov a na hlavách sedem diadémov (sedmička ako plnosť moci Satana a protibožských síl; podobne 13.kapitola: *Morská šelma*; 17.kapitola: *Odsúdenie veľkej neviestky babylonskej*). Jeho chvost zmietol tretinu nebeských hviezd a zvrhol ich na zem (pád hviezd ako znamenie počiatku konca času; podobne 6.kapitola: *Živelné pohromy*; 8.kapitola: *Rozlomenie siedmej pečate*). Tento drak postavil sa pred ženu, ktorá mala rodiť, aby zožral dieťa, len čo ho porodí. A porodila syna, chlapca (Syn Boží; odkaz na Izaiáša 7,14; 66,7), ktorý má spravovať všetky národy železným prútom (odkaz na 2.kapitolu: *Sedem sviatkov*; 19.kapitolu: *Videnie jazdca menom Pravý a Verný*). Dieťa však bolo uchvátené k Bohu a k Jeho trónu (Syn Boží v postavení vladára; intronizácia Syna Božieho ako predpoklad existencie cirkvi) a žena utiekla na púšť (pozemský svet), kde jej Boh pripravil miesto, aby ju tam živili tisíc dvestošesťdesiat dní (vyše trojročná doba existencie cirkvi na zemi v čase písania textu; vymedzená lehota skúšok viery; podobne 11.kapitola: *Zmeranie Božieho chrámu*). Na nebi sa strhol boj: Michal a jeho anjeli bojovali proti drakovi (odkaz na Daniela 10,13-21: archanjel Michal ako knieža anjelov a vodca nebeského vojska; Michal ako obhajca Božieho ľudu). Bojoval drak i jeho anjeli, ale neobstáli a už nebolo pre nich miesto v nebi (všetky útoky aj porážky zlých síl od začiatku do konca sveta). A veľký drak, ten starý had (odkaz na hada našepkávачa z Genezis 3), ktorý sa volá diabol a satan, čo zvädzal celý svet, bol zvrhnutý; zvrhnutý bol na zem a s ním boli zvrhnutí jeho anjeli. A počul som (sv. Ján) mohutný hlas volať v nebi: Teraz nastala spása, moc a kráľovstvo nášho Boha a vláda jeho Pomazaného (Mesiáša Krista; jednota Boha Otca a Syna Božieho), lebo bol zvrhnutý žalobca (gréč. kategor; vulgárny výraz) našich bratov, ktorý na nich dňom i nocou žaloval pred naším Bohom (satan ako nepriateľ spravodlivosti; odkaz na Izaiáša 54,1; 54,5). Ale oni zvíťazili pre Baránkovu krv (konečná spása podmienená Kristovou obeťou) a pre slovo svojho svedectva (víťazstvo nad silami zla je v rukách samotných kresťanov). Preto radujte sa, nebesia, aj vy, čo v nich bývate. Beda však zemi i moru, lebo zostúpil k vám diabol, plný zlosti, lebo vie, že má málo času (útecha pre veriacich; obmedzená doba).

(12,13-18). **Boj draka na zemi.** Keď drak videl, že bol zvrhnutý na zem (odkaz na 12.kapitolu: *Boj draka na nebi*), prenasledoval ženu, ktorá porodila chlapca. Žena však dostala dvojce veľkých orlích krídiel (podobne Exodus 19,4; Deuteronomium 32,11), aby odletela pred hadom na púšť (na zem; púšť ako miesto Božej milosti a útočisko; púšť ako miesto očakávania konca), na svoje miesto, kde by ju živili čas a časy a pol času (obmedzená doba). Had za ženou vychrlil z tlamy vodu ako rieku (odkaz naorskú príšeru Leviatana), aby ju prúd vody odniesol. Ale zem pomohla žene, otvorila ústa a pohltila rieku, ktorú vychrlil drak z tlamy (sľub Božej ochrany a pomoci). Nato rozhneval sa drak na ženu a odišiel bojovať proti ostatným z jej potomstva, ktorí zachovávajú Božie prikázania a svedectvo Ježišovo (kresťanská duchovná rodina, kresťania ako deti jednej matky cirkvi). Potom som stál na morskom piesku (odkaz na 13.kapitolu: *Šelma morská*; nie je jasné či sv. Ján zmenil miesto, z ktorého pozoroval príchod šelmy alebo drak prišiel na kraj mora, aby z mora vyvolal šelmu).

Chrám v nebi. Žena v slnku a sedemhlavý drak: Dej hornej časti scény začína 11.kapitolou: Chrám Boží na nebi. Modrú plochu neba bičujú veľké biele krúpy, spršky bleskov a hromov (11,19). Gotický chrám v pravom hornom rohu má otvorenú bránu. Archu zmluvy nahrádza dúha, iný symbol zmluvy Boha a ľudstva. Naľavo od brány leží spočívajúca žena s dieťaťom na lôžku zo slnečných lúčov. Pri nohách má zlatý mesiac a hlavu jej zdobí koruna z dvanástich bielych hviezd (12,1) a podáva svoje dieťa anjelovi (12,5). Dej pokračuje smerom dole: zo stredu vľavo letí červený drak so siedmimi hlavami a desiatimi bielymi rožkami (12,3) a švihá chvostom medzi hviezdami (12,4). Vpravo od jeho chvosta žena dostáva od anjela krídla. Po tejto epizóde začína dej kapitoly Boj draka na zemi. Púšť v ľavom spodnom rohu má podobu holej hornatej krajiny s hustým lesným porastom v popredí. V ňom sa ukrýva žena s rukami zopätými v modlitbe. Drak sa pokúša ohroziť ženu a chrlí z tlamy veľký prúd vody, ktorá padá do veľkej priepasti (12,15-16). V hornom ľavom rohu bojuje archanjel Michal s drakom (11,7). Michal v plnej zbroji drží štít a máva zakrivenou šablou. Výzbrojou sa ponáša na stredovekého rytiera 14.storočia. V boji mu pomáha anjel s mečom.

(12,1-18. Boj draka na nebi. Boj draka na zemi). **Chrám v nebi. Žena v slnku a sedemhlavý drak** (Flámska apokalypsa, 1400)

MORSKÁ ŠELMA. ZEMSKÁ ŠELMA

(13,1-10). **Morská šelma.** **Videl som** (sv. Ján) **vystupovať z mora šelmu** (more ako nepriateľský, protibožský živel; šelma ako inkarnácia Satana; rímski cisári; Nero). **Mala desať rohov a sedem hláv** (sedem hláv zrejme konkrétny rad rímskych cisárov; snád Caligula, Nero, Domitian; desať rohov zrejme iní panovníci; podobne 12.kapitola: *Boj draka na nebi*) **a na hlavách rúhavé mená** (kult rímskych cisárov). **Šelma, ktorú som videl, podobná bola leopardovi, nohy mala ako medveď a tlamu ako lev. Drak jej dal svoju silu, svoj trón i veľkú moc** (paralela k 5.kapitole: *Baránok prevzal sedmopečatnú knihu*; šelma ako Antikrist). **Jednu z hláv mala ako na smrť zabitú, ale smrteľná rana sa jej zhojila. Celá zem obdivovala šelmu, a klaňali sa drakovi, že dal šelme svoju moc, klaňali sa aj šelme a hovorili: Kto je podobný šelme a kto bude môcť bojovať proti nej (antitéza k Exodu 15,11)? Mala aj tlamu, aby hovorila veľké veci a rúhala sa** (odkaz na tituly zbožštených rímskych cisárov: augustus = vznešený, divus = božský); **a dostala moc pôsobiť štyridsaťdva mesiacov** (dočasnosť vlády; podobne 11.kapitola: *Zmeranie Božieho chrámu*; 12.kapitola: *Boj draka na nebi*). **A otvorila tlamu, aby sa rúhala Bohu a Jeho stánku, aj tým, čo majú v nebi svoje stany** (božské nároky rímskych cisárov; podobne Daniel 7,8). **Dostala moc aj bojovať proti svätým** (kresťanom obecne), **aj víťaziť nad nimi; dostala i moc nad všetkými kmeňmi, ľuďmi, jazykmi a národmi** (paralela k 5.kapitole: *Baránok prevzal sedmopečatnú knihu*). **Aj sa jej budú klaňať všetci obyvatelia zeme, ktorých mená nie sú zapísané od počiatku sveta v knihe života zabitého Baránka** (zatratení; odkaz na Knihu života z 5.kapitoly: *Baránok prevzal sedmopečatnú knihu*). **Kto má uši, nech počuje** (kto má schopnosť porozumieť prorocťám; podobne 2.kapitola: *Sedem svietnikov*). **Kto iných väzní, sám bude väznený; kto mečom zabíja, mečom zahynie** (odkaz na Jeremiáša 15,2)! **V tom je trpezlivosť** (vytrvalosť) **a viera svätých** (vážnosť výzvy; varovanie; výzva k vernosti Bohu aj za cenu mučeníctva).

(13,11-18). **Zemská šelma.** **Potom som videl inú šelmu vystupovať do zeme** (Ázia - oblasť rozšíreného cisárskeho kultu a uctievania sôch zbožštených cisárov); **mala dva rohy, podobné Baránkovým** (snaha o zámenu s Baránkom Božím, Kristom; narážka na orientálne božstvá s baraními rohami), **ale hovorila ako drak** (kňazi v službách cisárskeho kultu; mitraistická liturgia podobná kresťanskej; falošní proroci ako náprotivok kresťanských prorokov; podobne 16.kapitola: *Sedem pliaň*; 19.kapitola: *Videnie jazdca menom Pravý a Verný*). **Hľa, vykonáva všetku moc prvej šelmy pred jej očami a pôsobí, aby zem a jej obyvatelia klaňali sa prvej šelme, ktorej smrteľná rana sa zhojila** (odkaz na 13.kapitolu: *Šelma morská*). **Robí veľké znamenia pred ľuďmi** (náprotivok k mocným činom Krista; aj falošní proroci robia divy), **ešte aj to, že oheň zostupuje z neba na zem** (možno narážka na stroj, ktorým v Caligulových časoch napodobňovali blesky a hromy), **a zavádza obyvateľov zeme znameniami, ktoré jej bolo dané konať pred očami šelmy. Nahovára obyvateľov zeme, aby zhotovili obraz šelmy** (zhotovovali modlu, dopustili sa modlárstva), **ktorá dostala ranu od meča a ožila. Dostala moc dať obrazu šelmy aj ducha, aj aby ten obraz hovoril** (odkaz na orientálne kúzelníctvo a triky šarlatánov s oživovaním sôch) **a spôsobil, aby boli pomordovaní, ktorí by sa neklaňali obrazu šelmy** (odkaz na cisársky kult). **Pôsobí aj to, aby všetci, malí aj veľkí, bohatí aj chudobní, slobodní aj otroci, dali si znak na pravé ruky alebo na čelá** (náprotivok k 7.kapitole: *Poznačenie Božích služobníkov*; cechové pečate alebo pečate rímskych vojakov a otrokov ako znamenie cisárskeho vlastníctva; členstvo v cechu podmienené účasťou na rímskych náboženských slávnostiach), **takže nikto nemohol ani nakupovať, ani predávať, kto nemal znak mena šelmy alebo číslo jej mena. V tom je múdrosť: Kto má rozum** (dar od Boha; schopnosť vnímať sa do Božích tajomstiev; podobne 17.kapitola: *Odsúdenie neviestky babylonskej*), **nech spočíta číslo tej šelmy, lebo je to číslo človeka a počet jeho je šesťsto šesťdesiatšesť** (zrejme Domitian ako Nero Redivivus; zašifrovanie mena má ochrániť kresťanov, ak by sa text dostal do nepovoláných rúk; podobne 17.kapitola: *Odsúdenie veľkej neviestky babylonskej*).

Sedemhlavý drak a falošný prorok: V ľavom hornom rohu sv. Ján sleduje sedemhlavú šelmu, ktorá prijíma žezlo od sedemhlavého červeného draka (13,2). Morská šelma vyzerá ako lev, ale má medvedie laby (13,2). Namiesto desiatich rohov (13,1) má iba sedem, jeden na každej hlave. V strede úzkeho horného pásu je veraikon s hlavou Krista, lemovaný pol postavami modliacich sa anjelov, maľovaných v modrej farbe. V strednom páse vpravo kľáči skupina veriacych, vrátane biskupa, kardinála a kráľa. Prvá postava drží zástavu vzkriesenia. Proti nim kráča tá istá šelma so skupinou svojej armády, pripravej na boj proti svätým. V ľavom dolnom rohu sa vynára z diery v zemi druhá šelma. Vyzerá ako medveď s rohami barana (13,11). Je oblečená do hnedej mníšskej sutany. Keď stojí na zemi, kladie laby na pleciah ľudí, kľáčiacych pred malým chrámom s obrazom sedemhlavej šelmy na oltári (13,14). Vpravo dole šelma v sutane drží v ľavej labe čosi ako nádobu a v pravej paličku. Označuje ňou čelá kráľa, kardinála a biskupa (13,16). V strednom páse sedemhlavá šelma robí zázrak: z neba zostupuje oheň na zem (13,13).

(13,1-18. Morská šelma a zemská šelma). **Sedemhlavý drak a falošný prorok** (Flámska apokalypsa, 1400)

BARÁNOK VYHLASUJE SÚD NAD NEPRIATEĽMI. HODINA ŽATVY A OBERAČKY

(14,1-13). **Baránok vyhlasuje súd nad nepriateľmi. Pozrel som sa** (sv. Ján), **a hľa, Baránok stál na vrchu Sion a s Ním stoštyridsaťštyritisíc tých, ktorí mali napísané na čele Jeho meno a meno Jeho Otca** (celé kresťanské spoločenstvo; podobne 7.kapitola: *Poznačenie Božích služobníkov*). **Počul som aj zvuk z neba ako hukot mnohých vôd** (odkaz na rajske rieky) **a rachot silného hromu** (výraz Božej prítomnosti; podobne 1.kapitola: *Sedem svietnikov*; 6.kapitola: *Rozlomenie štyroch pečatí*; 19.kapitola: *Videnie jazdca menom Pravý a Verný*) **a zvuk, ktorý som počul, bol ako zvuk gitaristov, čo hrajú na gitarách** (nástroje blahoslavenia Boha; odkaz na starozmluvnú liturgiu; podobne 5.kapitola: *Baránok prevzal sedmopečatnú knihu*; 15.kapitola: *Oslava Boha pred pligami*; 19.kapitola: *Oslava Boha na nebi*). **Spievajú novú pieseň pred trónom** (blažené posolstvo o spásení), **pred štyrmi bytosťami a pred staršími** (odkaz na nebeskú suitu zo 4.kapitoly: *Oslava Boha Stvoriteľa*), **ale nikto sa nemohol naučiť tú pieseň naučiť** (vyvolení sa pieseň nemuseli učiť, lebo im bola daná pre ich zásluhy; ostatní sa ju nemohli naučiť, lebo ju nemohli počuť, a preto nemali podiel na spásení), **iba tých stoštyridsaťštyritisíc vykúpených zo zeme. To sú tí, ktorí sa nepoškvrnili so ženami** (smilstvo a cudzoložstvo ako starozákonná metafora modloslužobníctva; podobne Ozeáš 2,4-25; Jeremiáš 2,2-6), **lebo sú panici** (nepodľahli pokušeniam cisárskeho kultu; panictvo ako duchovné manželstvo s Bohom; vernosť Bohu); **to sú tí, čo nasledujú Baránka** (svojho skutočného ženicha), **kamkoľvek by šiel, ktorí boli vykúpení z ľudí ako prvotiny Bohu a Baránkovi** (paralela k Jeremiášovi 2,3), **a v ich ústach nebolo lži: sú bez úhony** (odkaz na zmluvu medzi Bohom a človekom; starozákonné obetné predpisy: Exodus 12,5; Levitikus 23,12); **Potom som videl iného anjela** (odkaz na 8.kapitolu: *Zatrúbenie štyroch anjelov*) **letieť prostriedkom neba: mal večné evanjelium** (trvalá platnosť evanjelia), **aby ho zvestoval obyvateľom zeme, každému národu, kmeňu, jazyku a ľudu** (celému svetu; podobne 5.kapitola: *Baránok prevzal sedmopečatnú knihu*; 13.kapitola: *Šelma morská*; Izaiáš 25,6) **a volal mocným (zázrakov schopným) hlasom: Bojte sa Boha a vzdajte Mu česť, lebo prišla hodina Jeho súdu** (odkaz na 1Samuelovu 6,5 > Izaiáša 42,12 > Jeremiáša 13,16), **a klaňajte sa Tomu, ktorý stvoril nebo a zem, more i pramene vôd** (odkaz na Exodus 20,11). **Za ním nasledoval iný, druhý anjel a volal: Padol, padol veľký Babylon** (krycí názov Ríma; podobne 18.kapitola: *Pád Babylonu*; odkaz na Izaiáša 21,9 > Jeremiáša 50,2; 51,8 > Daniela 4,27), **ktorý opájal všetky národy vínom náruživosti svojho smilstva** (forma neznášanlivého modloslužobníctva; podobne 18.kapitola: *Pád Babylonu*). **Zase nasledoval za nimi tretí anjel** (stupňovanie deja) **a volal mocným hlasom: Ak s niekto bude klaňať šelme a jej obrazu** (rímski cisári, kult cisárov) **a prijme znak na čelo alebo na ruku** (náprotivok k 7.kapitole: *Poznačenie Božích služobníkov*; odkaz modlitebné remienky tefilim: judaizujúci Židia, odmietajúci Kristovu zvesť), **aj ten bude piť z vína Božieho hnevu** (zatratenie; odkaz na 14.kapitolu: *Hodina žatvy a oberačky*; podobne Jeremiáš 51,7), **čistého vína** (spravodlivý súd), **naliateho do kalicha Jeho hnevu** (podobne 16.kapitola: *Sedem plig*; 18.kapitola: *Pád Babylonu*; odkaz na Izaiáša 51,17 > Jeremiáša 25,15) **a bude mučený ohňom a sírou** (obraz pekla; podobne 15.kapitola: *Oslava Boha pred pligami*; odkaz Genezis 19,24: skaza Sodomy a Gomory; podobne Jozue 30,3 > Ezechiel 38,22 > 2Machabejských 2,5) **pred svätými anjelmi** (starozákonné pomenovanie Boha; podobne Izaiáš 66,24 > Daniel 12,2) **a Baránkom! Dym ich múk vystupuje na veky vekov a nemajú odpočinku ani dňom ani nocou** (krajné utrpenie, zúfalstvo; podobne Izaiáš 34,9-10) **tí, ktorí sa klaňajú šelme a jej obrazu a ktokoľvek by prijal znak jej mena** (odkaz na 13.kapitolu: *Šelma zemská*). **V tomto je trpezlivosť** (vytrvalosť) **svätých** (kresťanov obecne), **ktorí zachovávajú prikázania Božie a vieru v Ježiša** (vytrvalosť viery za všetkých okolností). **Potom som počul hlas z neba, ktorý hovoril: Napíš** (Pánov posol z 1.kapitoly: *Názov a pôvodca knihy*)! **Blahoslavení sú mŕtvi, ktorí odtiaľ v Pánu umierajú! Áno, hovorí Duch** (Duch Boží ako inšpirácia Zjavenia), **nech si odpočinú od prác, lebo ich skutky idú s nimi** (dobré skutky ako podmienka spasenia; dobré skutky ako odovzdaná viera v Krista;

trvalá platnosť dobrých skutkov; eschatologická útecha určená Kristovým verným, presnejšie maloázijským zborom, ktorým je Zjavenie adresované).

(14,14-20). **Hodina žatvy a obračky. Potom som uvidel biely oblak** (zjavenie božstva; podobne 1.kapitola: *Kristov druhý príchod*) **a na oblaku sedel** (sedenie ako výraz sudcovskej funkcie) **ktosi ako Syn človeka** (titul Ježiša Krista v odkaze na Daniela 7,13; podobne 1.kapitola: *Sedem svietnikov*). **Na hlave mal zlatý veniec** (kráľovský a sudcovský majestát; podobne 4.kapitola: *Oslava Boha Stvoriteľa*) **a v ruke ostrý kosák** (staroveký kultový symbol; sudcovská moc). **A z chrámu** (od Boha) **vyšiel iný anjel** (Boží posol), **ktorý volal mohutným** (božským, zázrakov schopným) **hlasom na toho, čo sedel na oblaku** (na Ježiša Krista): „**Hod' svoj kosák a žni** (Syn Boží rešpektujúci vôľu svojho Otca; Kristus sudca sveta), **lebo prišla hodina žatvy; žatva na zemi dozrela**“ (podobne Joel 4,13). **A ten, čo sedel na oblaku, hodil na zem svoj kosák a zem bola zožatá** (žatva a obračka ako obrazy Božieho súdu; podobne Izaiáš 63,3; 19.kapitola: *Príchod Kráľa kráľov*). **Potom z chrámu, čo je v nebi, vyšiel iný anjel** (postupnosť udalosti); **aj on mal ostrý kosák**. **Od oltára zasa** (ďalší) **vyšiel anjel, ktorý má moc nad ohňom** (odkaz na zápalný oltár Jeruzalemského chrámu), **a zvolal mohutným hlasom na toho** (anjela), **čo mal ostrý kosák**: „**Hod' svoj ostrý kosák a ober strapce** (strapec hrozna; Bohu nepriateľské ľudstvo) **vinice zeme** (odkaz na Izaiáša 3,14 a Ozeáša 9,10: vinica ako vyvolený národ; Božie vlastníctvo), **lebo jej hrozna už dozreli!**“ **A anjel hodil svoj kosák na zem, obral vinicu zeme a vhodil do veľkého lisu Božieho hnevu. Lis šliapali** (sám Boh alebo Kristus v odkaze na 19.kapitolu: *Príchod Kráľa kráľov*; podobne Izaiáš 63,1) **vonku za mestom** (podobne Zachariáš 14,4: súd nad svetom na Olivovej hore; Joel 4,12: súd v Kidronskej údolí; výrazy „mesto“ a „mimo mesta“ vyjadrením oddelenia spasených od hriešnikov; „mimo mesta“ ako antitéza k hore Sion, zhromaždisku spasených) **a z lisu vyšla krv až po uzdy koní na tisícšesťsto stadií** (obrazné vyjadrenie veľkosti a hrôzy Božieho hnevu; 1600 stadií = 160 míl = 320km = dĺžka Palestíny; podobne 7.kapitola: *Poznačenie Božích služobníkov*).

Adorácia Baránka. Pád Babylonu. Žatva zeme: V ľavom dolnom rohu sedí sv. Ján pripravený písať na zvitok. Zakláňa hlavu a pozerá na to, čo sa deje okolo neho. V ľavom hornom rohu je sotva viditeľná hora Sion (14,1). Stojí na nej Baránok a prednou nohou pridržia krížovú zástavu. Jeho bezrohú hlavu zdobí zlatý nimbus. Proti Baránkovi stojí niekoľko postáv, ktoré zastupujú 144 000 vyvolených (14,3-4). Spod hory Sion vyteká červený a biely prúd a dopadá na mesto Babylon. Dvojfarebný prúd pravdepodobne symbolizuje hlas „ako zvuk mnohých vôd a rachot silného hromu“ (14,2). V strede horného pásu je mandorla s Bohom Otcom sediacom na tróne, obklopená štyrmi apokalyptickými bytosťami. Boh drží v ľavej ruke Knihu a pravú dvíha v rečníckom geste. Na pravej strane mandorly spína ruky v modlitbe päť z dvadsiatich štyroch starších. Nad sv. Jánom sa rúca Babylon (14,8). Pod mandorlou sedí na bielom oblaku Kristus (14,14). Dvíha ľavú ruku s kosákom (14,14). Pri nohách sa mu päť anjelov opiera o okraje zvlnených oblakov. Prvý anjel, v úlohe zvestovateľa evanjelia, drží zvitok (14,6). Druhý ukazuje na mesto a tretí na šelmu (14,9). Štvrtý anjel vylieva obsah kalicha na trón šelmy (14,10), piaty spúšťa kosák (14,17). V pravom spodnom poli je zobrazená epizóda Božieho hnevu: jeden anjel žne obilie, druhý odrezáva strapce hrozna. Za svetskou stavbou (14,20) skláňajú hlavy štyri kone rôznej farby srsti a boria kopytá do veľkej červenej mláky (14,20).

(14,1-20. Baránok vyhlasuje súd nad nepriateľmi). **Adorácia Baránka. Pád Babylonu. Žatva zeme** (Flámska apokalypsa, 1400)

SEDEM PLIAG. VYLIATIE ŠTYROCH ČIAŠ. VYLIATIE PIATEJ A ŠIESTEJ ČAŠE. VYLIATIE SIEDMEJ ČAŠE

(15,1-8). **Sedem pliaĝ.** **Videl som** (sv. Ján) **iné veľké pravdivé znamenie na nebi: sedem anjelov so siedmimi poslednými pliaĝami, lebo nimi sa dovršuje Boží hnev** (pokračovanie a zavŕšenie pohrôm zo 6.kapitoly: *Rozlomenie štyroch pečatí*; 8.kapitoly: *Zatrúbenie štyroch anjelov*; 11.kapitoly: *Zatrúbenie siedmej poľnice*). **Videl som niečo ako sklené more** (podobne 4.kapitola: *Oslava Boha stvoriteľa*) **zmiešané s ohňom** (blesky ohlasujúce posledný súd), **a tí** (mučeníci za vieru, kresťania), **čo zvíťazili nad šelmou a jej obrazom a nad číslom jej mena** (odkaz na 13.kapitolu: *Zemská šelma*), **stoja na tom sklenom mori, majú Božie citary** (nástroje velebenia Boha) **a spievajú pieseň Mojžiša, služobníka Božieho, a pieseň Baránkovo: Veľké a predivné sú Tvoje skutky, Pane, všemohúci Bože** (starozákonný titul Boha; podobne 4.kapitola: *Oslava Boha stvoriteľa*; 11.kapitola: *Zatrúbenie siedmej poľnice*; 16. kapitola: *Vyliatie štyroch čiaš*)! **Spravodlivé a pravé sú Tvoje cesty** (podobne Žalm 145,17 > Deuteronomium 32,4), **Kráľ národov** (odkaz na Jeremiáša 10,7)! **Kto by sa nebál, Pane, a neoslavoval Tvoje meno** (odkaz na chválospev z Exodu 15,1-19; chválospev Božích skutkov vykonaných prostredníctvom Mojžiša a Ježiša; zdôraznenie paralely medzi vykupiteľským činom Baránka Krista a vyslobodením Izraela z egyptského zajatia pod vedením Mojžiša)?! **Veď Ty jediný si svätý** (odkaz na Deuteronomium 32,4; Daniela 3,45), **a všetky národy prídu** (podobne Izaiáš 2,2-4 > Jeremiáš 16,19) **a budú sa Ti klaňať** (podobne Žalm 85,9), **že sa zjavili Tvoje spravodlivé sudy!** **Po tomto som uvidel: v nebi sa otvoril chrám stánku svedectva** (Boží príbytok; odkaz na Exodus 25; 40) **a z chrámu vyšlo sedem anjelov, majúcich sedem pliaĝ** (pohromy ako Boží trest); **oblečení boli do čistého, skvelého ľanového rúcha a na prsiach opásaní zlatými pásmi** (kráľovská a kňazská dôstojnosť Božích poslov; podobne 1.kapitola: *Sedem svietnikov*; odkaz na Daniela 10,5). **Jedna zo štyroch bytostí** (odkaz na 4.kapitolu: *Oslava Boha Stvoriteľa*; Ezechiel 10,7) **podala siedmim anjelom sedem zlatým čiaš** (paralela k siedmim pečatiam 6.kapitoly a siedmim poľniciam 8.kapitoly), **plných hnevu Boha, živého na veky vekov** (starozákonný Boží prívlastok; odkaz na Daniela 7,13; 7,22; podobne 4.kapitola: *Oslava Boha stvoriteľa*; 10.kapitola: *Anjel s otvorenou knižkou*). **A naplnil sa chrám dymom Božej slávy a Jeho moci** (dym ako zjavenie Božstva; podobne Exodus 40,35), **takže nikto nemohol vojsť do chrámu** (a prihovoriť sa za vinníkov), **dokiaľ by sa neskončilo sedem pliaĝ siedmich anjelov.**

(16,1-9). **Vyliatie štyroch čiaš.** **A odišiel prvý** (anjel), **vyliat svoju čašu na zem, a zlé, odporne vrede vyhodili sa na ľudoch** (odkaz na šiestu egyptskú ranu; Exodus 9,8; súvislosť s epidémiou moru v neronovských časoch), **ktorí mali znak šelmy a klaňali sa jej obrazu** (odkaz na 13.kapitolu: *Zemská šelma*). **Druhý vyliat svoju čašu na more, a premenilo sa na krv ako z nejakej mŕtvolky, a zahynulo všetko, čo žilo v mori** (odkaz na prvú ranu egyptskú; Exodus 7,17). **Tretí vyliat svoju čašu na rieky, na pramene vôd, a premenili sa na krv. Nato som počul volať anjela vôd: Spravodlivý si, ktorý si a ktorý si bol** (meno Boha Stvoriteľa v odkaze na Exodus 3,14; podobne 1.kapitola: *Pozdrav čitateľom*), **Svätý** (podobne 4.kapitola: *Oslava Boha stvoriteľa*), **že si tak rozsúdil; lebo vylievali krv svätých a prorokov, preto krv dal si im piť; zaslúžili si to** (starozákonná súdna prax: spravodlivosť ako trest a odvrata; podobne Izaiáš 49,26)! **A počul som volať oltár: Áno, Pane, všemohúci Bože** (staré Božie meno; podobne 4.kapitola: *Oslava Boha stvoriteľa*; 11.kapitola: *Zatrúbenie siedmej poľnice*; 15.kapitola: *Oslava Boha pred pliaĝami*), **pravé a spravodlivé sú Tvoje sudy** (obdobne 15.kapitola: *Sedem pliaĝ*)! **Štvrtý vyliat svoju čašu na slnce a dostal moc páliť ľudí ohňom** (variant k 8.kapitole: *Zatrúbenie štyroch anjelov*; antitéza k 7.kapitole: *Poznačenie Božích služobníkov*; náprotivok životodarného slnka z Genezis 1,14-18). **A veľká horúčava páliť ľudí, preto sa rúhali menu Boha, ktorý má moc nad týmito pliaĝami, ale nekajali sa, aby mu vzdali česť.**

(16,10-16). **Vyliatie piatej a šiestej čaše.** **Piaty anjel vyliat svoju čašu na trón šelmy** (cisársky Rím ako reprezentant *Satana*) **a stemnelo jej kráľovstvo** (súmrak Rímskej ríše),

Ľudia si bolesťou hrýzli jazyky a rúhali sa nebeskému Bohu pre svoje bolesti a pre vredy (tzv. rúhačské jazyky ako výraz modloslužby cisárskeho kultu), ale nekajali sa zo svojich skutkov (neuznali oprávnenosť Božieho trestu). Šiesty anjel vyliat svoju čašu na veľkú rieku Eufrates (Perzská ríša, mitraizmus; odkaz na Izaiáša 11,15; 44,27; Zachariáša 10,11) a vyschla jej voda, aby bola pripravená cesta kráľom od východu slnka (podobne 9.kapitola: *Zatrúbenie šiestej poľnice*; partskí králi; kresťanstvo; odkaz na Exodus 14,15-22: rozostúpenie vôd Červeného mora; podobne Izaiáš 11,15). Nato som videl troch nečistých duchov ako žaby vychádzať z tlamy draka (uvoľnenie satanských síl; odkaz na orientálnu symboliku žaby, ktorá je v mitraizme priamym výtvorom podsvetného boha temnôt Ahrimana; bezvýznamnosť nečistých duchov pred Bohom; odkaz na druhú ranu egyptskú; Exodus 7,29), i z tlamy šelmy, i z úst falošného proroka, lebo sú to duchovia démonov, ktorí robia znamenia (podobne 13.kapitola: *Zemská šelma*), vychádzajú ku kráľom celého sveta (Kristovým nepriateľom), aby ich zhromaždili do boja na veľký deň všemohúceho Boha. Ajhľa, prichádzam (Kristus; druhý príchod Krista) ako zlodej (nečakane; zrejme dodatočná vsuvka vytrhnutá z iného kontextu; podobne Matúš 24,42; Marek 13,33-37)! Blahoslavený, kto bdie a chráni si rúcho, aby nechodil nahý a nebola zjavná jeho hanba (duchovná pripravenosť kedykoľvek predstúpiť pred Boha ako podmienka záchrany)! Zhromaždil ich (Boh alebo zlí duchovia z Božieho dopustenia) na miesto po hebrejsky zvané: Harmagedon (krycie meno; symbolické miesto posledného zápasu Boha a jeho protivníkov; vrch Har Meggido s jeho starozákonnými súvislosťami).

(16.17-21). **Vyliatie siedmej čaše.** Aj siedmy anjel vyliat svoju čašu na vzduch, a vyšiel z chrámu od trónu mocný (Boží) hlas: Stalo sa (podobne 11.kapitola: *Zatrúbenie siedmej poľnice*)! Nato nastali blesky, zvuky, hromy a veľké zemetrasenie, akého nebolo dovtedy, čo je človek na zemi; tak veľké bolo zemetrasenie (podobne 8.kapitola: *Sedem trúbiacich anjelov*). A veľké mesto (Rím) sa rozpadlo na tri časti a mestá národov padli. Boh sa rozpomenul na veľký Babylon (porovnanie Ríma s Babylonom; podobne 14.kapitola: *Baránok vyhlasuje súd nad nepriateľmi*), aby mu dal kalich vína svojho rozhorčeného hnevu (podobne 14. *Baránok vyhlasuje súd nad nepriateľmi*; 19.kapitola: *Príchod kráľa kráľov*; Izaiáš 7,4 > Jeremiáš 4,26; 25,16; 32,23). Všetky ostrovy zmizli a vrchov viac nebolo (koniec civilizácií a národov; podobne 6.kapitola: *Rozlomenie šiestej pečate*; 20.kapitola: *Koniec sveta*; podobne Ezechiel 26,15-18). Veľké krupobitie ťažké ako talenty (1 talent = 40kg; podobne 11.kapitola: *Zatrúbenie siedmej poľnice*; odkaz na siedmu ranu egyptskú, Exodus 19,24) padalo z neba na ľudí a rúhali sa Bohu pre pliahu krupobitia, lebo veľmi veľká bola jeho pliaha.

Sedem čiaš Božieho hnevu: Oproti hviezdinatej modrej oblohe nad tmavými vzdutými oblakmi sa vznáša deväť polovičných postáv nahých anjelov (15,1). Sedem z nich vylieva obsah svojich čiaš na zem (16), zatiaľ čo dvaja držia v jednej ruke prázdne zvitky a druhou ukazujú na ostatných. Dej sa odvíja sprava doľava: prvý anjel vylieva čašu na troch mužov kľaciacich pred oltárom s obrazom draka (16,2). Druhý anjel tenkým prúdom leje obsah na more zobrazené v samom ľavom spodnom rohu scény. Vo vode plávajú mŕtve ryby, dvaja muži a topí sa jedna žena (16,3). Obsah tretej čaše tečie na rieku sfarbenú na červeno (16,4). Medzi týmito tromi anjelmi sa vo výške vznáša „anjel vôd“ so zvitkom (16,5). Štvrtý anjel v strede horného pásu vylieva čašu na zlatý kotúč (slnko). Tri postavy pod slnkom sa pokúšajú chrániť laktami pred širokým červeným prúdom (16,8). Piaty anjel vylieva čašu na nízku širokú stoličku v tvare kresla rímskych konzulov, ktoré symbolizuje trón zemskej šelmy (16,10). Vľavo pred trónom stojí skupina štyroch postáv s otvorenými ústami a vyplazenými jazykmi (16,10). Šiesty anjel vylieva čašu na široký riečny tok (Eufrat), tečúci popod most mesta (Babylon). Tam kde sa mieša obsah čaše, je voda červená (16,12). Z úst červeného draka, morskej šelmy a falošného proroka v mníšskej sutane vyskakujú čierne žaby (16,13). Siedmy anjel vpravo vylieva čašu. Polovičná tvár v profile chrlí do vzduchu hustú spršku zlatých bleskov (16,17). Z neba sa načahuje Božia ruka s kalichom a vylieva obsah na mesto Babylon (16,19). Mesto sa trhá na kusy, veže sa rozpadajú a trosky zraňujú obyvateľov. V trhlinách vrchu pri pravom okraji vidieť hlavy ako v scéne Živených pohrôm (6,15). Z neba padajú veľké krúpy (16,21).

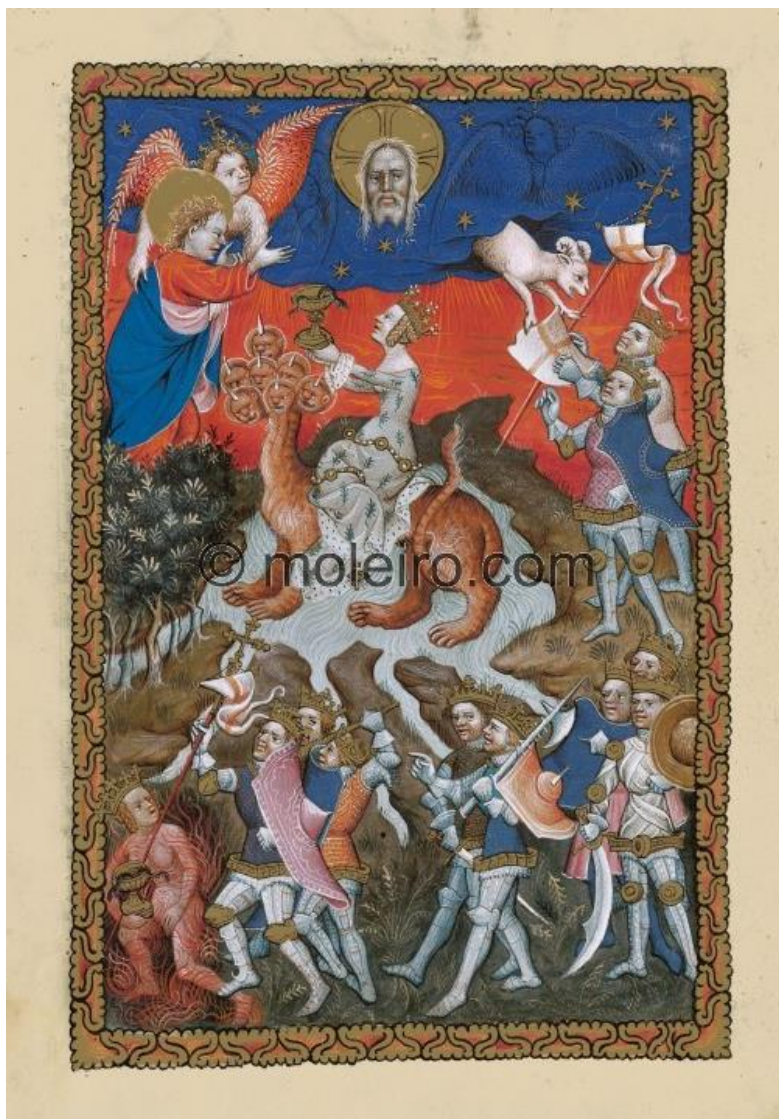
(15,1-16, 21. Sedem pliag). **Sedem čiaš Božieho hnevu** (Flámska apokalypsa, 1400)

ODSÚDENIE VEĽKEJ NEVIESTKY BABYLONSKEJ

(17,1-18). **Prišiel jeden zo siedmich anjelov, ktorí majú sedem čias** (odkaz na 15.kapitolu: *Sedem pliaĝ*), **a prehovoril so mnou** (sv. Jánom) **takto: Pod', ukážem ti odsúdenie veľkej neviestky** (Rím, centrum kultu cisára), **ktorá sedí na mnohých vodách** (podobne Jeremiáš 51,13 o Babylone a najmä rieke Eufrat; prenesenie obrazu Babylonu na Rím, hoci prirovnávanie nezodpovedá skutočnosti: Rím leží iba na Tiberu; mnohé vody ako mnohé národy Rímskej ríše; celosvetová moc Ríma), **s ktorou králi zeme smilnili a obyvatelia zeme opájali sa vínom jej smilstva** (modloslužobníctvo ako smilstvo; podobne o Jeruzalemu Jeremiáš 51,7 > Izaiáš 23,17 > Ozeáš 1-3; Ezechiel 16,15-63; 23,1-49; podobne o Týru Izaiáš 1,21 > Nahum 3,4). **A odniesol ma v duchu na púšť** (púšť ako miesto démonov; púšť ako kontrast k hore z 21.kapitoly: *Nový Jeruzalem*; púšť ako antická Italia obklopujúca bohorúhačský Rím; púšť ako náprotivok scény 12.kapitoly: *Boj draka na nebi*; podobne Izaiáš 21,1-2). **Uvidel som ženu, ako sedí na šarlátovej šelme** (žena v postavení orientálneho božstva s vlastným jazdeckým zvierat'om; odkaz na Deu Romu, bohyňu mesta Ríma), **ktorá bola plná rúhavých mien a mala sedem hláv a desať rohov** (podobne 13.kapitola: *Šelma morská*). **Žena bola odetá v purpur a šarlát** (purpur a šarlát ako kráľovské atribúty a symboly bohatstva a luxusu, ale aj mučeníckej krvi), **ozdobená zlatom, drahým kameňom a perlami** (prepych cisárskeho dvora; podobne 18.kapitola: *Pád Babylonu*); **v ruke mala zlatú čašu** (odkaz na Jeremiáša 51,7: Babylon ako zlatý pohár v rukách Boha; náprotivok k siedmim zlatým čašiam Božieho hnevu z 15.kapitoly: *Sedem pliaĝ*), **plnú ohavností** (starozákonný výraz pre niečo, čo uráža náboženské cítenie /2Kráľov 23,13; 16,3; Deuteronomium 18,9-14/ alebo čo znamená sexuálny hriech: Levitikus 18,22) **a nečistoty svojho smilstva, a na čele napísané meno** (čelo ako najzreteľnejšie miesto; podobne 7.kapitola: *Poznačenie Božích služobníkov*; 13.kapitola: *Zemská šelma*; 14.kapitola: *Baránok vyhlasuje súd nad nepriateľmi*), **tajomstvo: Veľký Babylon** (od r. 70 židovský krycí názov Ríma), **matka smilstva** (náprotivok čestného titulu ľudskej matky) **a zemských ohavností** (Rím ako zdroj každého modlárstva). **Ženu tú som videl spitú krvou svätých** (kresťanov obecné) **a krvou Ježišových mučeníkov** (Rím v časoch Nerovho a Domitianovho prenasledovania kresťanov; smrť kresťanov v cirkoch; podobne Daniel 7,15; 10,8). **Keď som ju uzrel, náramne som sa divil** (nerozumel videniu). **Anjel mi však povedal: Čo sa divíš? Ja ti odhalím tajomstvo ženy a šelmy, ktorá ju nesie a má sedem hláv a desať rohov. Šelma, ktorú si videl, bola a niet jej** (zašifrovaný odkaz na meno konkrétneho cisára), **ale má vystúpiť z priepasti** (satanský pôvod šelmy; podsvetie) **a ísť do zatratenia. Obyvatelia zeme, ktorých mená nie sú zapísané v knihe života od založenia sveta** (odkaz na knihu života z 1.kapitoly: *Sedem svietnikov*; 3.kapitoly: *List filadelfskej cirkvi*), **užasnú, až uvidia šelmu, že bola a niet jej, ale príde** (postupné upresňovanie šifry; Domitian ako Nero redivivus; paródia na zmŕtvychvstanie Krista z 2.kapitoly: *List smyrenskej cirkvi*; paródia na Božie prívlastky z 1.kapitola: *Pozdrav čitateľom*). **Kto je múdry** (dar vnárať sa do Božích tajomstiev; podobne 13.kapitola: *Šelma zemská*), **tu má vysvetlenie: sedem hláv je sedem pahorkov** (sedem rímskych pahorkov), **na ktorých žena sedí** (mesto Rím; rímska cisárska rezidencia; rímsky cisár); **a to je sedem kráľov: piati padli** (zvyčajné stotožnenie: rímski cisári Augustus †14, Tiberius †37, Caligula †41, Claudius †54, Nero †68), **jeden je** (zrejme Vespasianus †79), **iný ešte neprišiel a keď príde, len na krátko má ostať** (Titus †81; vládol iba dva roky). **Šelma, ktorá bola a niet jej, je sama tým ôsmym** (kráľom), **ale je z tých siedmich a ide do zatratenia** (Domitian †96 ako Nero redivivus - démon a Antikrist; Domitian ako náprotivok zmŕtvychvstalého Krista). **Desať rohov** (náprotivok k siedmim rohom Baránka Božieho z 5.kapitoly: *Baránok prevzal sedmopečatnú knihu*), **ktoré si videl, je desať kráľov** (číslo úplnosti; všetci), **ktorí sa ešte neužili kráľovstva** (stúpenci rímskeho cisára, možno partskí samovládovia, ktorí ašpirovali na cisársky titul, ale nedosiahli ho), **ale spolu so šelmou dostanú moc ako králi na jednu hodinu** (na krátky čas). **Sú jednej mysle a svoju silu i moc dajú šelme. Budú bojovať proti Baránkovi** (náprotivok k 14.kapitole: *Baránok vyhlasuje súd nad nepriateľmi*), **ale Baránok zvíťazí nad nimi, lebo je Pánom pánov a Kráľom kráľov** (starý

orientálny titul vládarov používaný v Babylonii aj Egypte; titul Boha v Deuteronomiu 20,7 > Ezechielovi 26,7 > 2Machabejských 13,4; odkaz na kapitolu 19.kapitolu: *Príchod Kráľa kráľov*), a s Ním budú, ktorí sú povolání, vyvolení a verní. Povedal mi ešte (anjel): Vody, ktoré si videl, kde sedí neviestka, sú ľudia, zástupy, národy a jazyky (vody ako symbol rás a národov; podobne Izaiáš 8,7 > Jeremiáš 47,2). A desať rohov, ktoré si videl, a šelma (jazdecké zviera neviestky; šelma ako nepriateľ kresťanov, ktorá bola doposiaľ Rímu podriadená) znenávidia neviestku, spustošia ju, obnažia (zlo zničí samé seba; proroctvo o skaze Ríma jeho niekdajšími spojencami), budú jesť z jej mäsa a spália ju ohňom (podobne Ezechiel 16,15-41; 23,11-35 > Micheáš 3,3 > Žalm 27,2; krvavé násilie v časoch Domitiana), lebo Boh im dal myseľ konať podľa Jeho úmyslu (satanské sily ako nástroje Boha), konať jednomyselne a dať svoje kráľovstvo šelme, dokiaľ sa nesplnia slová Božie. Žena, ktorú i videl, je veľké mesto (Rím ako princíp Bohu nepriateľskej vlády a viery), ktoré má kráľovstvo nad kráľmi zeme.

Veľká neviestka: Dve polovičné postavy anjelov maľované v modrej farbe sa vznášajú pri hornom okraji scény a lemujú veraikon s hlavou Krista s krížovou svätožiarou. Ľavý modrý anjel je sotva rozpoznateľný, lebo je zakrytý kridlom „jedného zo siedmych anjelov“ (17,1). Pod modrým pásom oblačnej oblohy so zlatými hviezdami je tmavočervené nebo, z ktorého padá oranžový dážď. Na ľavej strane scény unáša okrídlený anjel sv. Jána do výšky na takmer púste hnedé skaly (17,3). Pod nimi sedí žena na sedemhlavej šelme s desiatimi rohmi (17,3). Zviera stojí na vode, ktorá sa rozdeľuje do piatich prúdov (17,2). Žena je oblečená do honosných svetlých šiat s hlbokým výstrihom, s rukávmi lemovanými hermelínom, s výšivkou v podobe zelených vetvičiek. Farba šiat sa síce nezhoduje s purpúrom a šarlátom (17,4), ale dvojité zlaté pásy so strapcom odkazujú na „zlato, drahé kamene a perly“ (17,4). Má dobový účes s vrkočom stočeným cez ľavé ucho. Hlavu jej zdobi zlatá koruna. Žena drží v natiiahnutých rukách veľký zlatý kalich s vlniacim sa hadom, symbolizujúcim smilstvo (17,4). Vpravo hore sa vynára z modrých oblakov Baránok s bielym štítom, na ktorom je červený kríž. Podáva ho dvom korunovaným postavám, z ktorých jedna drží krížovú zástavu (17,14). V popredí dolného pásu osem kráľov v brnení zaháňa nahú ženu do plameňov. Žena stále drží kalich a tvár má obrátenú k postave, ktorá ju bodá zástavou (17,17).

(17,1-18. Nевiestka babylonská). **Veľká neviestka** (Flámska apokalypsa, 1400)

NEBESKÝ HLAS O PÁDE BABYLONU

(18,1-24). Potom som videl (sv. Ján) aj iného anjela zostupovať z neba: mal veľkú moc a jeho sláva žiarila na zem (žiara ako atribút božskej bytosti; podobne Ezechiel 43,2). Skríkol mohutným hlasom takto: Padol, padol veľký Babylon (Rím; podobne Daniel 4,27), stal sa príbytkom démonov, väzením všetkých nečistých duchov a väznicou všetkej nečistej a odpornej zveri (podobne o Babylone: Izaiáš 13,21; Jeremiáš 50,39; 51,37; Izaiáš 34,11-14), lebo všetky národy pili z vína jeho náruživého smilstva, a zemskí králi smilnili s ním, i kupci zeme zbohatnutí z jeho hojnej nádhery (odsúdenie hriešneho prepychu Ríma; podobne 17.kapitola: *Odsúdenie neviestky babylonskej*). A počul som iný hlas volať z neba: Vyjdite, ľud môj (verní Bohu, kresťania), z neho, aby ste neboli účastníkmi jeho hriechov (výzva k vnútornému odstupu od hriechu bezbožnosti; podobne Genezis 19,12) a nedostali z jeho pliaň, lebo nahromadilo sa mu hriechov až po nebo (podobne Genezis 18,20): Boh s rozpomenul na jeho neprávosti. Odplat' mu, ako on platieval (podobne Jeremiáš 50,15), zdvojnásobte mu dvojnásobok jeho skutkov! Do kalicha, do ktorého nalieval, nalejte mu dvojnásobne! Koľko sa vychvaľoval a hýril, toľko mu dajte útrap a smútku, lebo si myslí: sedím ako kráľovná, nie som vdovou a nevidím smútku (podobne o Babylone: Izaiáš 47,7-8). Preto jedného dňa prídu jeho pliaň (podobne 2.kapitola: *List tyatirskej cirkvi*; 6.kapitola: *Rozlomenie piatej pečate*): smrť, smútok, hlad a spáli ho oheň (podobne 17.kapitola: *Odsúdenie neviestky babylonskej*), lebo mocný je Pán Boh, ktorý ho súdi. Plakať budú nad ním zemskí králi, ktorí s ním smilnili a hýrili, keď uvidia dym jeho požiaru (odkaz na požiar Ríma r.64; sebecký žal' kráľov, ktorí spolu so skazou mesta strácajú vlastnú moc; plač nad súmrakom rímskej kultúry). Zďaleka stojac pre hrôzu nad jeho mukami povedia: Beda, beda (podobne vták z 8.kapitoly: *Zatrúbenie štyroch anjelov*; 9.kapitola: *Zatrúbenie piateho anjela*; 11.kapitola: *Zmeranie Božieho chrámu*; časté starozákonné citoslovce: podobne 1Kráľov 13,30 > Jeremiáš 22,13; 34,5), veľké mesto Babylon, mesto mocné (rituálny pohrebný žalospev), že za hodinu (náhle) prišlo tvoje odsúdenie (podobne o Týru: Ezechiel 26,15-27,36)! A kupci budú plakať a smútiť nad ním, že nikto nekúpi viac ich tovar, tovar zlata, striebra, drahokamov, perál, kmentu, purpuru, hodvábu, šarlátu (podobne 17.kapitola: *Odsúdenie neviestky babylonskej*), všelijakého tujového dreva, medi, železa, mramoru, škoric, balzamu, tymianu, myrhy, libanonského kadidla, vína, oleja, jemnej múky, pšenice, dobytky, oviec, koní, vozov, otrokov a ľudských duší (dobové označenie nevoľníkov). Ovocie, po ktorom túži tvoja duša, odišlo od teba (prvé rané plody na rímskych hostinách ako znak bohatstva hostiteľa a zdroj jeho pýchy), čo bolo v tebe drahocenného a lesklého, stratilo sa ti a nikdy toho viac nenájdu! Kupci s týmito vecami, ktorí zbohatli z neho, zďaleka zastanú pre hrôzu nad jeho mukami a budú plakať a žalostiť a volať: Beda, beda, veľké mesto, odeté v kment, purpur a šarlát a zdobené zlatom, drahokamom a perlami, že za hodinu (zrazu) spustlo toľké bohatstvo (obraz Ríma na vrchole moci; podobne o Týru Ezechiel 27,1-24)! Každý kormidelník (kormidelník i kapitán lode), každý pobrežný plavec (lodník), námorníci a ktoríkoľvek pracujú na mori (majúci zisk z obchodného loďstva), zďaleka zastali a skríkli, keď uzreli dym jeho požiaru: Ktoré mesto bolo podobné tomuto veľkému mestu? Hádzali si prach na hlavu a kričali, plačúc a žalostiac (narážka na pohrebnú prax; trilógia rituálneho žalospevu: králi, obchodníci, námorníci): Beda, beda, veľké mesto, v ktorom zbohatli všetci, ktorí mali lode na mori, že spustlo za hodinu! Jasaj nad ním, nebo i svätí (kresťania všeobecne), i apoštolovia a proroci, lebo Boh súdil a pomstil vás na ňom (radosť kresťanov nad zánikom pohanskej kultúry; podobne o nepriateľoch Izraelitov: Deuteronomium 32,43 > Izaiáš 44,23)! Nato silný anjel zdvihol kameň, podobný veľkému žarnovu (horný mlynský kameň používaný vo vojne ako vrhačská zbraň: Sudcov 9,53; 2Samuelova 11,21), a hodil ho do mora so slovami: Tak prudko bude zvrhnutý Babylon, veľké mesto, a nik viac ho nenájde (podobne Jeremiáš 51,63-64 > Ezechiel 26,21)! Neozve sa v tebe viac hlas citaristov a hudobníkov, flautistov ani poľnicu (hudba a spev ako radosť zo života: podobne Ezechiel 26,13 > Izaiáš 24,8)! Nebude v tebe viac nijakého umelca, nijakého umenia! Nebude počuť v tebe klepot

mlyna (symbol každodennosti života > utíchnutie žarnova ako výraz úplného spustošenia a smrti; podobne Jeremiáš 25,10)! **Nezasvieti v tebe viac svetlo sviece! Nebude slýchať v tebe hlas ženícha a nevesty** (mesto bez budúcnosti; podobne Jeremiáš 27,35)! **Preto, že tvojimi kupcami bývali veľmoži zeme a svojimi kúzлами zmámilo si všetky národy** (skaza Ríma bude úplná)! **Našla sa v ňom krv prorokov a svätých a všetkých pomordovaných na zemi** (hlavná vina Ríma je v činoch proti kresťanom a prorokom).

Pád Babylonu: V miniatúre chýba zobrazenie sv. Jána. Rovnako ako na predošlých zobrazeniach je na tmavomodrom páse hviezdnej a oblačnej oblohy veraikon a dvojica okrídlených anjelov maľovaných modrými farbami. Spod oblakov padá modrý dážď. Mesto s popraskynými múrmi a padajúcimi vežami vyzerá ako po zemetrasení. Medzi ruinami stojí chlpatý červený diabol a na streche sa rozhliada vták (18,2). V pravej časti sa vznáša pod mrakmi okrídlený anjel a ukazuje na dravca, ktorého drží za krídlo. Tria muži prchajú po mostíku z mesta (18,4) v ústrety skupine štyroch honosne oblečených postáv, z ktorých jedna má kráľovskú korunu. Za mužmi je rozbúrené more s tromi plachetnicami a dvomi člnmi. Niektoré lode majú posádku, v dvoch vidieť náklad (18,17-19). Pod veraikonom kráčajú dvaja králi; jeden drží prázdny zvitok, obaja ukazujú k nebu. Text neposkytuje žiadne vysvetlenie pre túto epizódu. Za postavami kráľov letí anjel s mlynským kameňom (18,21).

(18,1-24. Nebeský hlas o páde Babylonu). **Pád Babylonu** (Flámska apokalypsa, 1400)

TISÍCROČNÉ KRÁĽOVSTVO. PREMOŽENIE DIABLA. KONIEC SVETA

(20,1-6). **Tisícročné kráľovstvo.** **Potom som videl** (sv. Ján) **anjela zostupovať z neba** (anjel ako nositeľ Božej vôle; podobne 10.kapitola: *Anjel s otvorenou knihou*; 18.kapitola: *Pád Babylonu*): **mal kľúč od priepasti** (priepasť ako sídlo démonov, podsvetie; podobne 9.kapitola: *Zatrúbenie piatej polnice*; 11.kapitola: *Zmeranie Božieho chrámu*; priepasť ako satanovo väzenie v protiklade k ohnivému jazeru z 20.kapitoly: *Premoženie diabla*, ktoré predstavuje satanovo definitívne zničenie) **a veľkú reťaz v ruke** (kľúč a reťaz ako symboly žalárника). **Uchopil draka, toho starého hada, ktorý je diabol a satan** (odkaz úlohu hada - satana v prvotnom hriechu, Genezis 3,1; satan ako odveký nepriateľ Boha; odkaz na satana - draka v 12.kapitole: *Boj draka na nebi*), **spútal ho na tisíc rokov, hodil do priepasti, zatvoril a zapečatil ju nad ním, aby viac nezvádzal národy** (Rím a Rímska ríša padli, ale neboli zničení všetci pohani; ešte treba priviesť k poznaniu Boha národy žijúce ďaleko), **dokiaľ sa nevyplní tisíc rokov. Potom bude na krátky čas uvoľnený. Ďalej som videl tróny; posadili sa na ne** (martýri; apoštolovia; starší; nebeské bytosti; tí, ktorí prešli prvým vzkriesením), **dostali moc súdiť** (dostali zadostučinenie; nesúdili ale zúčastnili sa súdu). **Videl som aj duše tých, čo boli sťatí pre svedectvo Ježišovo a pre slovo Božie, aj tých, čo sa nekľanali šelme a jej obrazu a neprijali jej znak na svoje čelá ani na ruky** (odkaz na 13.kapitolu: *Šelma morská, Šelma zemská*). **Tí ožili a kraľovali s Kristom tisíc rokov. To je prvé vzkriesenie** (vzkriesenie po príchode Mesiáša). **Blahoslavený a svätý, kto má podiel na prvom vzkriesení! Nad tým druhá smrť** (vzkriesenie v deň posledného súdu) **nemá moci, ale budú kňazmi Boha a Krista a budú s ním kraľovať tisíc rokov!**

(20,7-10). **Premoženie diabla.** **Až sa dovŕši tisíc rokov, bude satan uvoľnený zo svojho väzenia a vyjde, aby zvádzal národy, ktoré sú na štyroch uhloch zeme** (predstava zeme ako plochy, podobne 7.kapitola: *Poznačenie božích služobníkov*; jeho prívrženci v Ríme sú zničení, preto sa satan obracia na ostatný svet), **Goga a Magoga** (odkaz na Ezechiela 38,2: Gog = národ, Magog = krajina), **aby ich zhromaždil do boja; a bude ich ako piesku v mori. Vyšli na šíru zem a obkľúčili tábor svätých a Bohom milované mesto** (kresťanská obec v Jeruzaleme alebo Ríme v protiklade k židovskému a rímskemu Jeruzalemu v 11.kapitole: *Zmeranie Božieho chrámu*). **Ale zostúpil oheň z neba a strávil ich. A diabol, ktorý zvádzal, bol zvrhnutý do ohnivého a sírového jazera** (odkaz na 19.kapitolu: *Vítazstvo Kráľa kráľov nad šelmou a Antikristom*; ohnivé sírové jazero ako miesto definitívnej skazy), **kde je aj šelma i falošný prorok** (šelma morská a šelma zemská ako falošný prorok); **a budú mučení dňom i nocou na veky vekov** (bezútešnosť trestu; odkaz na 14.kapitolu: *Baránok vyhlasuje súd nad nepriateľmi*).

(20,11-15). **Koniec sveta.** **Videl som veľký biely trón** (podobne 4.kapitola: *Oslava Boha Stvoriteľa*) **a toho, čo na ňom sedel** (tróniaci Boh ako sudca sveta; podobne Daniel 7,9 > Izaiáš 6,1). **Pred jeho pohľadom utiekla zem i nebo a už pre ne nebolo miesta** (zánik neba a zeme, času a priestoru). **Videl som mŕtvych** (druhé vzkriesenie ako náprotivok k prvému vzkrieseniu blažených spravodlivých z 20.kapitoly: *Premoženie diabla*), **veľkých i malých** (univerzálnosť súdu; oživenie všetkých ostatných mŕtvych; oživenie hriešnikov i odpadlých kresťanov určených k odsúdeniu a nebytiu): **stáli pred trónom a knihy sa otvorili** (knihy dobrých a zlých skutkov; odkaz na Daniela 7,10 > Malachiáša 3,16). **Aj iná kniha, kniha života** (odkaz na 3.kapitolu: *List sardskej cirkvi*) **sa otvorila a mŕtvi boli súdení podľa zápisov v knihách, podľa svojich skutkov.** **Aj more vydalo svojich mŕtvych** (narážka na orientálnu predstavu, že mŕtvi bez pozemského hrobu nedôjdu vzkriesenia), **ktorí boli v ňom, i smrť i podsvetie vydali mŕtvych** (pred súd predstúpia aj nedávno zosnulí, ktorí sa ešte nedostali po hádu, aj tí, ktorí v ňom dlhšie čakajú; personifikovanie mora, smrti, podsvetia), **ktorí boli v nich, a každý bol súdený podľa svojich skutkov.** **Smrť a podsvetie vrhnuté boli do ohnivého jazera. To je druhá smrť** (zatratenie), **ohnivé jazero. A ak niekto nebol zapísaný v knihe života, vrhli ho do ohnivého jazera.**

Posledný súd a Satan uväznený na tisíc rokov: V strednej časti miniatúry vľavo sa vznáša anjel na oblakoch. V ľavej ruke drží veľký zlatý kľúč a pravej dlhú reťaz, ktorou je pripútaná jedna zo štyroch viditeľných dračích hláv (20,1-2). Priepasť, do ktorej bol drak uvrhnutý má podobu otvoru v skale s veľkou bránou. V popredí spodnej časti miniatúry je zobrazená epizóda po uvoľnení draka (20,3): armáda draka obkolesuje budovy (20,9). Uvoľnený drak stojí na čele piatich vojakov, dvaja z nich majú palčáty. Ďalšia skupina vojakov obľučuje mesto sprava. Z neba prší oheň (20,9). Za mestom otvára pažerák Leviatan, ktorý už patrí do epizódy Posledného súdu. Jej dej začína logicky v strede hornej časti mandorlou s postavou sediaceho Krista sudcu, ktorý drží pri ústach dva meče. Jedná sa o ikonografickú zvláštnosť, lebo zvyčajne sa po bokoch Kristovej tváre objavuje meč a vľavo ľalia milosrdenstva. Kristus Sudca je zobrazený súčasne ako Trpiteľ s trňovou korunou a ranami po ukrižovaní. Sedí na dúhe a o druhú si opiera nohy. Pozadie mandorly je červené a pod nohami sediacej postavy sú divoké vlny mora. Po stranách Krista sedia na trónoch štvorčlenné skupiny svätých: na čele ľavej Panna Mária prosebne spína ruky. Pravú skupinu uvádza sediaca postava s knihou. Zdá sa, že ide o sv. Jána. Ak je tomu tak, ide o ďalšiu zvláštnosť, lebo toto miesto tradične prináleží Jánovi Krstiteľovi. Spodná časť pod mandorlou je venovaná scéne vzkriesenia mŕtvych. Vpravo vydáva mŕtvych podsvetie symbolizované Leviatanom (20,13). Vľavo vystupujú mŕtvi zo zeme. Jedni aj druhí majú zopäté ruky a úpenlivo hľadajú na Krista.

(20,1-6; 20,12. Tisícročné kráľovstvo. Koniec sveta). **Posledný súd a Satan uväznený na tisíc rokov** (Flámska apokalypsa, 1400)

NOVÝ JERUZALEM

(21,9-27). A prišiel jeden zo siedmich anjelov, čo mali sedem čiaš naplnených poslednými siedmimi ranami (odkaz na 15.-16.kapitolu: *Sedem pliaq*), a povedal mi: „Pod', ukážem ti nevestu, Baránkovu manželku (kresťanskú obec)!“ A v duchu ma preniesol na veľký a vysoký vrch (staroveká predstava hory ako miesta božích úkazov) a ukázal mi sväté mesto Jeruzalem (paralela k Deuteronomium 32,49: Mojžiš sa pozerá z hory Nebo na zaslúbenú zem Kanaán, do ktorej však on, na rozdiel od pravých kresťanov, nikdy nevkráča), ako zostupuje z neba od Boha, ožiarené Božou slávou (odkaz na Ezechiela 40,1; 43,2; Izaiáša 60,1). Jeho jas bol podobný najdrahšiemu kameňu, akoby krištáľovo čistému kameňu jaspisu. Mesto malo veľké a vysoké hradby s dvanástimi bránami (gréč. pylón = skôr strážny dom pri bráne; podobne Ezechiel 48,30-35), na bránach dvanásť anjelov (podobne Izaiáš 62,6) s napísanými menami, menami dvanástich kmeňov Izraela (cirkev, vyvolený ľud Boží ako paralela k Ezechielovi 48,30-35). Tri brány boli od východu, tri brány od severu, tri brány od juhu a tri brány od západu. Hradné múry mali dvanásť základných kameňov a na nich dvanásť mien dvanástich Baránkových apoštolov (spoločenstvo veriacich pochádza od Krista). Ten, čo so mnou hovoril, mal mieru zo zlatej trstiny, aby odmeral mesto, jeho brány a hradné múry (podobne Ezechiel 40,3-5; podobne 11.kapitola: *Zmeranie Božieho chrámu*). Mesto leží ako štvorhran: jeho dĺžka, šírka a výška sú rovnaké. Trstinou odmeral mesto a malo dvanásťtisíc stadií (20km). Zmeral aj jeho hradby; mali stoštyridsaťštyri laktov podľa ľudskej miery (70m výšky alebo hrúbky múrov; symbolický význam čísla 144, násobku čísla dokonalosti 12 = dokonalosť po každej stránke), ktorá je anjelská (zdôraznenie nemerateľnosti Božskej veci). Jeho hradby boli postavené z jaspisu a mesto samé bolo z rýdzeho zlata podobného čistému sklu. Základné kamene hradieb mesta boli zdobené všelijakými drahými kameňmi: prvý základný kameň jaspis, druhý zafír, tretí chalcedón, štvrtý smaragd, piaty sardonix, šiesty sardion, siedmy chryzolit, ôsmy beryl, deviaty topás, desiaty chrysopras, jedenásty hyacint, dvanásty ametyst (súhrn všetkých známych drahokamov, hoci ich poradie neobjasnené; zdôraznenie drahocennosti materiálu; odkaz na Exodus 28,17-20: veľkňazský náprsník; odkaz na Ezechiela 28,13: odev človeka v záhrade Eden;). Dvanásť brán je dvanásť perál; každá brána bola z jednej perly (možno odkaz na židovskú predstavu perlových brán mesta Jeruzalem známu z Babylonského Talmudu: Traktát Sanhedrin 100a). A námestie mesta z rýdzeho zlata, takého priehľadného ako sklo. Ale chrám som v ňom nevidel, lebo chrámom je Pán, všemohúci Boh, a Baránok. A mesto nepotrebuje ani slnko, ani mesiac, aby mu svietili (paralela k „prvému“ stvoreniu sveta v Genezis 1,14), lebo ho ožaruje Božia sláva (podobne Izaiáš 60,19) a jeho lampou je Baránok (zdroj svetla cirkvi = Kristus). V jeho svetle budú kráčať národy a králi zeme doň prinesú svoju slávu. Jeho brány sa cez deň nezavrú a noci tam nebude. A budú doň prinášať slávu a bohatstvo národov. Ale nič poškvrnené, nik, kto sa dopúšťa ohavnosti a lži (modlárstvo: kult rímskeho cisára; podobne 17.kapitola: *Odsúdenie neviestky babylonskej*), doň nevojde, iba tí, čo sú zapísaní v Knihe života.

Nebeský Jeruzalem: Vľavej časti miniatúry vedie anjel sv. Jána na vrch nad mesto (21,10). Anjel drží v jednej ruke čašu, ktorá ho identifikuje ako jedného zo siedmich anjelov s čašami (20,9), a v druhej zlatú trstinu, ktorou ukazuje ňou na mesto (20,9). Nad mestom sa na tmavomodrej oblohe vznáša Boh (21,10). V ľavej ruke drží zlaté jablko, ktoré okrem symbolu svetovlády plní aj úlohu slnka osvetľujúceho nový Jeruzalem (20,25), a pravú dviha v rečníckom geste. Boha obklopujú štyria okridlení anjeli, ktorí sú maľovaní v modrej farbe, a preto ich na modrej oblohe vidieť iba vďaka zlatým krížom na hlavách. Mesto má námestie s tromi veľkými bránami v každej strane múra (20,13). Pred bránami stoja anjeli (21,12). Základné múry stavby sú zdobené žltými oválmi (20,14). Nad vežami mesta sú štyri apokalyptické bytosti so svätožiarou. Veže ani štyri bytosti nemajú oporu v texte. V strede mesta stojí veľký Baránok (20,22) so zástavou vzkriesenia. V popredí štyria korunovaní králi prinášajú dary no mesta (20,24).

(21,9-27. Nový Jeruzalem). **Nebeský Jeruzalem** (Flámska apokalypsa, 1400)